

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Mária Martinská
Article / Článok: Analýza záväzkov Slovenskej republiky v oblasti obrany v kontexte rodovej rovnosti a dodržiavania ľudských práv žien
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.69-108>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

MARTINSKÁ, M. 2021. Analýza záväzkov Slovenskej republiky v oblasti obrany v kontexte rodovej rovnosti a dodržiavania ľudských práv žien. In *Politické Vedy*. Vol. 24, no. 3, pp. 69-108. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.69-108>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

ANALÝZA ZÁVÄZKOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY V OBLASTI OBRANY V KONTEXTE RODOVEJ ROVNOSTI A DODRŽIAVANIA ĽUDSKÝCH PRÁV ŽIEN

ANALYSIS OF COMMITMENTS OF THE SLOVAK REPUBLIC IN THE FIELD OF DEFENSE IN THE CONTEXT OF GENDER EQUALITY AND RESPECT FOR HUMAN RIGHTS OF WOMEN

Mária Martinská*

ABSTRACT

The issue of gender equality and respect for women's human rights is becoming highly topical in the context of growing security challenges. International cooperation in the field of conflict prevention and peace-keeping requires the Slovak Republic to support the increased political participation of women and strengthen their position in decision-making processes in local, national and international institutions and organizations, including the Armed Forces of the Slovak Republic. The article therefore deals with the systematization and analysis of basic documents and guidelines concerning domestic and international crisis management in the field of gender equality, specifically provides information on the state of gender equality in the conditions of the Armed Forces of the Slovak Republic. Taking into account the gender needs of members of the Armed Forces of the Slovak Republic requires the introduction of a gender perspective and the use of gender equality indicators in the evaluation of all new projects and programs, which we currently consider to be a major challenge for modern organizations.

Key words: Human Rights, Gender Equality, National and International Crisis Management, Armed Forces of the Slovak Republic

Úvod

Nová legislatíva Európskej únie, vychádzajúca z uplatňovania základných ľudských práv a rešpektovania ľudskej dôstojnosti, zdôrazňujúca

* PhDr. Mária Martinská, PhD. pôsobí ako odborná asistentka na Katedre spoločenských vied a jazykov, Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, e-mail: maria.martinska@aos.sk.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.3.69-108>

antidiskriminačné prístupy, má významný vplyv na každodenný život organizácií. Akceptácia rozmanitosti zamestnancov každej organizácie a jej systematické riadenie súvisí s komplexnosťou celospoločenských rizík a výziev a vyžaduje realizáciu uvedomelých krokov na zvládnutie a riadenie týchto procesov aj vo vojenských, policajných či záchranárskych tímoch, teda všetkých inštitúciách krízového manažmentu. Zabezpečenie trvalo udržateľného mieru a hospodárskej prosperity je nevyhnutným predpokladom pre globálnu bezpečnosť.

Predchádzanie a riešenie bezpečnostných konfliktov v súčasnosti si vyžaduje komplexný a holistický prístup, ktorý zahŕňa aj integráciu žien a ich práv vo všetkých fázach konfliktného cyklu.

Inkluzívne mierové procesy ktoré sú založené na zabezpečení účasti žien a zohľadňovaní ich potrieb už v počiatočných mierových rozhovoroch, sú kľúčovým predpokladom pre trvalo udržateľný mier a bezpečnosť. Podľa Agendy 2030, (Agenda 2030, cieľ 16.) ktorá vychádza z Charty OSN je dôležité podporovať mierovú inkluzívnu spoločnosť v prospech udržateľného rozvoja, poskytnúť prístup k spravodlivosti pre všetkých a budovať efektívne, transparentné a inkluzívne inštitúcie na všetkých úrovniach. Nevyhnutným predpokladom pre stanovený cieľ rovnako zostáva podpora a zohľadňovanie špecifických potrieb žien a dievčat aj v oblasti humanitárnej spolupráce.

Rodová rovnosť má progresívny význam pre demokratickú a sociálne spravodlivú spoločnosť. Má tiež ľudsko-právnu dimenziu a z tohto dôvodu je nevyhnutná pre individuálnu sebarealizáciu každého jednotlivca – muža, alebo ženy. Dosiachnutie rodovej rovnosti a plné využitie ľudského potenciálu bez obmedzení rodovými rolami je kľúčom k medzinárodnej, európskej, národnej a regionálnej hospodárskej a sociálnej prosperite. Uplatňovanie rodového hľadiska bude vyžadovať procedurálne zmeny pri tvorbe a realizácii politik, novú organizačnú kultúru a spoluprácu aktérov na všetkých úrovniach. Bez príslušnej spoločenskej podpory by však politiky rodovej rovnosti mohli vyústiť iba do vzniku nefunkčného byrokratického mechanizmu.

Téma rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí pre mužov a ženy začala rezonovať v našej spoločnosti v súvislosti so vstupom Slovenska do Európskej únie. Pre jej nové členské štáty, Slovensko nevynímajúc, znamená vstup do euroatlantických štruktúr nevyhnutnosť zaoberať sa implementáciou rovnosti príležitostí. Zásada rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej

orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. (Akčný plán rodovej rovnosti 2014-2019, 2014)

Počas predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie sa Slovensko aj na európskej úrovni aktívne zasadzovalo za zvyšovanie dôrazu na otázku rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien a dievčat a to najmä v súvislosti s poskytovaním humanitárnej pomoci zohľadňujúcej odlišné potreby mužov a žien, ako aj s elimináciou násillia a ochranou najviac zraniteľných skupín ľudí. Usmerením pri naplňaní záväzkov v týchto oblastiach je aj Akčný plán Európskej únie pre rodovú rovnosť na roky 2016 - 2019. V rámci nadnárodnej spolupráce sa Slovensko zaviazalo, že bude ďalej presadzovať širšie politické zastúpenie žien a posilnenie ich postavenia v rozhodovacích procesoch v lokálnych, národných aj medzinárodných inštitúciách. Taktiež podporí zmenu vo vnímaní žien z obetí humanitárnych katastrof a konfliktov na aktérov s potenciálom posilniť odolnosť komúnit a spoločností. V neposlednom rade bude jednať v súlade s Rezolúciou BR OSN č. 1325 z roku 2000 *Ženy, mier a bezpečnosť*, ktorá má transformačný charakter a presadzuje *ženy ako aktérky mieru a bezpečnosti*.

Pokladáme za podstatné aplikovať rodovo citlivý prístup do sociálnych a bezpečnostných štúdií. V oblasti medzinárodných záväzkov, zdôrazníme v nasledujúcom texte tie, ktoré sú kľúčové pre Slovenskú republiku a pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Špecifickú oblasť, ktorú sme sumarizovali a následne analyzovali tvoria vojenské dokumenty a smernice týkajúce sa domáceho a medzinárodného krízového manažmentu s dôrazom na otázky rodovej rovnosti, a tiež niektoré interné dokumenty Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ktorých aktualizácia neustále prebieha.

1. Ľudské práva žien v kontexte medzinárodnej bezpečnosti

Ľudské práva sú považované za vrodené a univerzálne bez ohľadu na kultúrne, či socio - ekonomické podmienky v krajine. Agenda 2030 v článku 16 konštatuje: „ *Nadálej možno pozorovať nerovnomerný progres pri presadzovaní mieru a spravodlivosti a budovaní účinných, zodpovedných a inkluzívnych inštitúcií a to tak medzi regiónmi, ako aj v rámci nich. Počet vrážd sa pomaly znižuje a čoraz viac občanov na celom svete má lepší prístup k spravodlivosti. Avšak za posledné roky sa zvýšil počet násilných konfliktov a zintenzívnili sa ozbrojené konfrontácie, ktoré majú za následok nielen veľký*

počet civilných obetí, ale vyhánajú tiež milióny ľudí zo svojich domovov. Rozdielnosť naďalej pretrvávajú v nezanedbateľnom počte: údaje vykazujú, že krajiny s vyššou nerovnosťou v príjmoch trpia vyššou úrovňou násillia. Chudobnejšie krajiny a regióny sú často zdrojom obetí pre obchodníkov s ľuďmi a sú náchylnejšie na korupciu. V reakcii na to sa zavádzajú právne rámce a inštitúcie – napríklad o prístupe k informáciám a podpore ľudských práv – ale nie vždy tomuto zámeru zodpovedá adekvátne implementácia.“ (Agenda 2030, 2015)

Cieľom celosvetového systému ochrany ľudských práv je neustály apel na utvorenie minimálneho štandardu práv, ktorý by chránil všetkých ľudí bez ohľadu na ich národnosť, etnicitu, vek, pohlavie, sexuálnu orientáciu, či zdravotný stav. Slovenská republika je zmluvnou stranou takmer všetkých základných ľudsko-právnych dohovorov OSN. K hlavným dohovorom OSN pokrývajúcim problematiku ľudských práv pritom patria: Charta OSN, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966) – publikované pod č. 120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966) – publikované pod č. 120/1976 Zb., Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965) – publikované pod č. 95/1974 Zb., Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979) – publikovaný pod č. 62/1987 Zb., Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu či trestaniu (1984) - publikovaný pod č. 143/1988 Zb., Dohovor o právach dieťaťa (1989) – publikovaný pod č. 104/1991 Zb., Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín (1990), Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (2006) – publikovaný pod č. 317/2010 Z. z., Medzinárodný dohovor o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím (2006) – publikovaný pod 12/2015 Z. z

Vývoj agendy ľudských práv smeruje od prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv (1948) k čoraz väčšej konkretizácii a rozpracovanejšiemu systémom ľudských práv. Je logickou odozvou na nemožnosť pokrytia potrieb skupín, u ktorých sa predpokladá špecifický prístup. Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá Valným zhromaždením OSN v roku 1948 je uznávaná ako všeobecný katalóg ľudských práv. Príkladom potreby diverzifikovanejšieho prístupu k ľudským právam sa stali aj *práva žien a dievčat*, chápané ako integrálna, nescudziteľná a neoddeliteľná súčasť univerzálnych ľudských práv (Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, 1979).

„Najdôležitejšia oblasť medzinárodného práva bola a stále zostáva regulácia používania sily v medzinárodnej politike“ (Krejčí, 2001, s. 357). Jej význam by však nemal žiadnu účinnosť, ak by nebol uznaný čo najväčším počtom krajín sveta. Vytvára sa nám tak veľmi nebezpečná premisa, že zaistenie ľudských práv je závislé od použitia sily.

Súčasnú bezpečnostnú štúdiu sa rozvíjajú z potreby odborne pristúpiť k otázkam prevencie konfliktov, zachovania mieru a stability, ktoré vždy súviseli so zachovaním základných istôt a hodnôt človeka v spoločnosti. Bezpečnosť sa teda týkala nielen zachovania života, ale aj ochrany toho, čo je znakom humánnej spoločnosti – životných istôt, zdravia, občianskych výdobytkov, slobôd, práv a možností.

Postupom času sa vygenerovali viaceré moderné pohľady na skúmanie bezpečnosti, ktoré na prelome 20. a 21. storočia môžeme rozdeliť minimálne do štyroch kategórií: vojenská bezpečnosť, nevojenská bezpečnosť (s takmer neohraničeným rozsahom možností), subjektívna bezpečnosť (z pohľadu subjektu na hrozby a riziká) a objektívna bezpečnosť (z pohľadu objektívne existujúcich hrozieb a rizík, nezávislých na vnímaní subjektu)¹.

Genderové štúdie sú zas problematikou, ktorá sa zaoberá tzv. gender vzťahmi, teda vzťahmi rodovej rovnosti, štúdiom diferencií medzi mužmi a ženami, a to predovšetkým diferencií psychologických, sociálnych a kultúrnych. Čez kategóriu gender, sexualitu, rodinu a ďalšie symboly je možné ukázať, ako sa tvoria národné identity, národné hranice a špecifická kultúrnej identity. Predmetom záujmu sú tiež otázky postavenia žien v spoločnosti, participácia na moci v rámci rodiny či spoločnosti, rozdiely v mzdách mužov a žien a tradičných rolových úlohách, rozdiely v osobnosti a psychike mužov a žien, vo veku dožitia, či miery uplatnenia v pracovnom procese a participácii na chode spoločnosti.

Podľa **Taylorovej** (2011, str.127) napríklad: „*Produktívna práca žien zahŕňa prácu za mzdu či plat pri tvorbe tovarov a služieb. Reprodukívna práca je neplatená aktivita, spojená so životom v rodine – napríklad domáce práce, udržiavanie domácnosti, starostlivosť o deti, obstarávanie vody a palivového dreva. Práca pre komunitu zahŕňa rôzne služby, aktivity a potreby. Hoci sa ženy*

¹ Tieto kategórie sú ďalej rozpracúvané rôznymi školami s vlastnými modelmi, pričom za všetky spomenieme vplyvnú kodanskú školu a jej model sektorovej bezpečnosti, a Slovensku napr. nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia. (Lasicová, J., Ušiak, J., 2012; Nečas, P., Ušiak, J. 2010). Pozri tiež práce: Kazanský, R., Ivančík, R., Hoffreiter L., Jurčák, V., Bučka, P. a pod.

v domácnosti zaoberajú rôznymi druhmi aktivít, starosť o reprodukčnú a komunitnú prácu je vzhľadom na rodovo určenú rolu predovšetkým na pleciach žien. Dokonca aj v sociálne rovnostárskejších krajinách ako napríklad Švédsko majú ženy primárnu zodpovednosť za starostlivosť o rodinu a domáce práce a to bez ohľadu na to, či pracujú, alebo nie. Práca žien v komunite a domácnosti nie je cenená, pretože tieto aktivity sa chápu ako „prirodzené“ a neproduktívne, zatiaľ čo práca, ktorú vykonávajú muži, je priamo alebo sprostredkovanou cenená – odmenou za prácu, vyšším statusom či politickým vplyvom.“

Nástup žien do plateného zamestnania a rovnoprávnosť žien v pracovnom prostredí v súčasnosti zabezpečuje vysoký konkurenčný tlak a veľká snaha o trvalo udržateľný rozvoj. Vo veľkej miere sa na tom podieľa aj zvyšujúci sa trend - využiť potenciál diverzifikovanej pracovnej sily a postupná profesionalizácia zamestnaní. Zároveň je potrebné si uvedomiť, že zvláštna zraniteľnosť žien spočívala a dnes ešte stále vyplýva z ich rodovej roly, schopnosti rodiť, sexualite, neplatenej práci žien v rodine.

Rodové hľadisko sa v moderných sociálnych vedách stáva nástrojom pre vedeckú analýzu aj v bezpečnostných štúdiách a následne podnetom pre zvýšenie operačnej efektívnosti aj pre vojenské, policajné a záchranárske zložky a pracovníkov medzinárodného krízového manažmentu.

1.1 Teoretické východiská feminizmu v medzinárodných vzťahoch

Na potrebu začleňovania rodového pohľadu do agendy ľudských práv ako prvé poukázalo feministické hnutie. Základom moderných trendov v rovnoprávnosti žien a mužov bola a je postupná feminizácia vzdelania a kvalifikovaných povolání - lekár, právnik, učiteľ, kňaz, vojak a podobne. Spochybnenie prirodzenosti duality ženského a mužského sveta, ženských a mužských vlastností, viedla napr. podľa **Szapuovej** (2002) k potrebe zmeniť zaužívaný slovník a rozšíriť ho o pojem *rod*, ktorý sa stáva dôležitou analytickou kategóriou.

V histórii úsilia o rodovú rovnosť možno odlíšiť tri základné vlny feminizmu, ako ideovej koncepcie a politického hnutia: Prvá vlna tzv. *emancipačný feminizmus* (*humanistický feminizmus*), ktorého začiatky sú v 15. storočí a vrcholí v polovici 20. storočia, predstavuje najdlhšie obdobie organizovaného úsilia o vymanenie sa žien spod nerovnocenného spoločenského postavenia. Tento až do súčasnosti prenikajúci prúd je nazývaný rozvojový feminizmus. Druhá vlna feminizmu - *feminizmus rodovej diferenciácie* sa sformoval v 80.

rokoch 20. storočia. Tento prúd uznáva odlišnosť mužskej a ženskej podstaty osobnosti a potrebu vzájomnej spolupráce mužov a žien pri obhajovaní špecifických rodových práv (ženských i mužských). Nepopiera rovnosť mužov a žien ale akcentuje hodnotu a rovnocennosť rodových odlišností a potrebu rodovej tolerancie. Tretia vlna feminizmu – *konštruktivistický feminizmus* a *postmoderný feminizmus*, vzniká začiatkom 20. storočia ako potreba špecifikovať novú generáciu ľudských práv a riešenia nových problémov ženskej otázky, ktoré prináša rozvíjajúca sa občianska spoločnosť, informačná civilizácia a globalizačné trendy. (Kusý, 1998) Vychádza z teórie konštruktivistického konceptu výkladu rozdielov a rovností medzi mužmi a ženami, nepopiera skutočné prirodzené rozdiely medzi pohlaviami, vyžaduje uznanie rovnocennosti odlišností.

Podľa **Sokolovej** (2004) za súčasné moderné smery feminizmu môžeme pokladať: mužský feminizmus, queer teórie, ekofeminizmus, spirituálny feminizmus, kyberfeminizmus atď., ktoré prinášajú v globalizovanej, multikultúrnej a pluralistickej spoločnosti odpovede na meniacu sa spoločnosť.

Významným smerom v súčasnosti je *feministický postmodernizmus*, ktorý odstupuje od používania kategórie pohlavie a zameriava sa na analýzu konštrukcie a posilovania socio-kultúrnej kategórie gender. Feministické postmodernistky sa sústreďujú na sledovanie vzniku a udržovania sa stereotypov spadajúcich pod kultúrne podmienenú kategóriu gender v medzinárodných vzťahoch. Východným bodom ich analýzy je práca s dichotomicky priradovanými vlastnosťami mužov a žien: autonómia, sebaistota, nezávislosť, orientácia na výkon, sebarozvoj kontra závislosť, miernosť, láskavosť, expresívnosť, sebaopotláčanie, popieranie. V disciplíne medzinárodných vzťahov sa následne, podobne ako autorky feministického stanoviska, zaoberajú odhaľovaním podmienenosti kategórií, konceptov a prístupov, ktoré bývajú označované ako „vedecké“. Témami feministického postmodernizmu sú preto dominancia, moc, podrobenie a aktéri zaangažovaní v týchto vzťahoch. (Krištofik, 2003)

V priebehu 90. rokov 20. storočia sa rapidne navýšil počet publikácií a článkov na tému feministických teórií v medzinárodných vzťahoch. Ich základnou otázkou je, kde sa nachádzajú ženy v medzinárodných vzťahoch. Prvú analytickú rovinu predstavuje *téma ženy a medzinárodné vzťahy*. V tomto ohľade feministky skúmajú, aké roly ženy zaujímajú v medzinárodnej politike či v akademickom prostredí medzinárodných vzťahov.

Druhú analytickú rovinu predstavuje *gender a medzinárodné vzťahy*, kde

sa skúma, ako maskulinity a feminity ovplyvňujú medzinárodné vzťahy. Cieľom feministických teórií v medzinárodných vzťahoch je zároveň poukázať na *predsudky tradičných prístupov medzinárodných vzťahov a zviditeľniť ženy* ako sociálne, ekonomické a politické subjekty v medzinárodnej politike. V centre skúmaní takisto zostáva *analyzovanie rozsahu rodových nerovností* v každodennej praxi medzinárodných vzťahov. Feministické autorky **Stearns, Annick, Wibben**, sa tiež pokúšajú presadiť dôležitú perspektívu, ktorú prináša myšlienka *splnomocnenia žien*². (Ptáčniková, 2013) V súčasnosti sa štúdie a analýzy, vychádzajúce z *teórií feminizmu v medzinárodných vzťahoch*, intenzívne zaoberajú vplyvom vojny na ženy a dievčatá. V roku 1989 vznikla publikácia od **Cynthia Enloe**, ktorá sa stala orientačným bodom pre feministické autorky, venujúca sa oblasti medzinárodných vzťahov. Kde sa nachádzajú ženy? – je základnou otázkou pre skúmanie aktivít žien na poli medzinárodných vzťahov. Autorka tu odhaľuje príspevok žien zaangažovaných v medzinárodných vzťahoch. Uvádza, že aj keď ženy nehrajú v medzinárodných vzťahoch centrálnu úlohu, sú prítomné, ale skôr ako lacná pracovná sila, prostitútky v okolí vojenských táborov, alebo ako manželky diplomatov. **Enloe** poukazuje na to, že napriek významu, ktorý pre fungovanie medzinárodnej ekonomiky a politického systému ženy majú, sú ich role považované za menej dôležité než role štátnikov. Poukazovanie na marginalizované postavenie žien a vyzdvihovanie ich aktivít na poli medzinárodných vzťahov spolu s požiadavkou rovnoprávnosti mužov a žien sú charakteristikami liberálneho feminizmu. (Enloe, in: Krištofik, 2003.)

Podobne uvádza a podrobnejšie rozpracováva aj **Krištofik** (2003), že existujú dve úrovne skúmania gender v medzinárodných vzťahoch: *žena ako kategória* (woman as a category) a *gender ako epistemológia* (gender as epistemology), ktorá zahŕňa analýzy feministických epistemológií, feministických kritik tradičných konceptov medzinárodných vzťahov a feministický popis medzinárodných vzťahov. Prvá z úrovní analýzy - žena ako kategória - je úrovňou, na ktorej sa skúma postavenie žien ako aktérických medzinárodných vzťahov a ako obetí mužskej dominancie v medzinárodnej sfére. Na jednej strane tu pretrváva znevýhodnenie, ktorého svedkom sme boli už v oblasti politickej teórie, totiž že v dualistickom videní (nielen) západnej civilizácie je pre

² Angl. názov - empowerment of women –zmocňovanie žien- pojem pomenovávajúci ženy, ako vzdelané subjekty pomocou ktorých je možné vybudovanie teoretického porozumenia medzinárodným vzťahom z pozícií žien, ich životov a nadobudnutých skúseností.

ženy určená neverejná sféra (maximálne low politics) a preto sa medzi najvyššími aktérmi medzinárodných vzťahov objavujú len zriedka. Na druhej strane sa podriadené postavenie žien udržiava a posilňuje dopadmi medzinárodných vzťahov na ich život. Druhú úroveň analýzy predstavuje komplex otázok, súvisiacich s tým, *kde sa nachádzajú ženy v medzinárodných vzťahoch*. Veľmi frekventovanou témou je popis podriadeného postavenia žien a zároveň ich nezastupiteľnosť v medzinárodných vzťahoch, či ich podiel na ekonomických aktivitách. Rovnako nie je neočakávané, že *marxistické/socialistické feministky* sa prihlásia k prístupu obviňujúcemu kapitalistický systém ako príčinu nerovnosti medzi pohlaviami.

Keďže socialistické feministky³ „pridávajú na stranu obvinených“ ku kapitalistickému systému ešte patriarchát, *„cieľom socialistických/marxistických feministiek v medzinárodných vzťahoch je sledovať akými spôsobmi svetový kapitalistický systém a patriarchálny systém moci vedú k systematickému znevýhodňovaniu žien v porovnaní s mužmi. Tento prístup je plodný a presvedčivý v otázkach charakteru svetovej ekonomie a jej pozitívnych, či negatívnych dopadov na ženy.“* (Krištofik 2003, str.3)

Významnou analytickou oblasťou feministických štúdií v medzinárodných vzťahoch sú tiež *rozvojové štúdiá (development studies)*. Z dôvodu ich relatívnej „tradičnosti“ ide o zaujímavú oblasť štúdiá postavenia žien v medzinárodných vzťahoch. Na rozdiel od ostatných feministických smerov sa v disciplíne rozvíjali rýchlejšie a to pre ich nekonfliktnosť s tradičnými teóriami – nenarúšali totiž nimi ponúkaný obraz medzinárodných vzťahov - a takisto pre nezpochybniteľnú početnú prevahu žien v radoch príjemcov rozvojovej pomoci. Ďalším faktorom dôležitým pre „bezproblémový“ rozvoj týchto štúdií bola blízkosť tejto tématiky v medzinárodných vzťahoch akademicky významným krajinám (britská ideológiu kolonializmu a významný podiel USA v medzinárodných organizáciách). Problematika rozvojovej pomoci sa týka žien ešte z jedného dôvodu: *„problémy spojené s makroekonomickou restrukturalizáciou také väčšinou postihujú predovšetkým ženy. (...) Feministé tvrdia, že západná pomoc je opäť organizovaná mužmi, a preto sa orientuje na tradičnú západnú ekonomické ukazatele, a tým udržuje (popríklad) vytváriť hierarchické*

³ Socialistický feminizmus sa tiež výrazne líši od liberálneho feminizmu, hoci koncepcia liberalizmu sa v priebehu prvých desaťročí 21. storočia zmenila. Aj keď sa liberálne feministky usilujú o rovnosť pohlaví, socialistické feministky neveria, že je to v rámci obmedzení súčasnej spoločnosti úplne možné.

genderové rozdelení mužské a ženské práce.“ (Krištofik 2003, str.4) Pretože majú ženy problémy s dostupnosťou zdrojov a dostávajú nízke mzdy, západná ekonomická pomoc, napomáha konsolidácii a expanzii patriarchátu.

V poslednom období najfrekventovanejšou témou medzinárodných vzťahov, v ktorej sa objavujú ženy „v hlavnej úlohe“, je *otázka vojny a mieru*. Tieto otázky sú pre feminizmus zvlášť zaujímavé: pracujú totiž s mužskou a ženskou identitou, čo sa, po prípade liberálneho feminizmu v politickej teórii, opäť stáva „pascou“. Z diskusií o ženskej a mužskej prirodzenosti, samozrejme, nevedie žiadne konsenzuálne východisko. Autori a autorky, napríklad **Krištofik** (2003) **Ptáčniková** (2013) okrem snahy prepojiť feministické myslenie a medzinárodnú politiku a medzinárodné vzťahy, vnímajú vojnu ako akt tradične ohrozujúci bezpečnosť žien. Všetky tieto teoretické koncepty si osvojili termín *rodová optika*, čím chcú poukázať na to, že sú schopné nahliadať na skúmané témy aj z takých perspektív, ktoré neboli zo strany tradičných prístupov medzinárodných vzťahov registrované. Rozdiel nie je len v tom, na čo sa tieto autorky pozerajú, ale aj akým spôsobom sa na danú skutočnosť pozerajú. Všeobecne už spomenuté feministické autorky vychádzajú z iných kontextuálnych skutočností, čo im sťažuje preniknúť medzi klasických autorov medzinárodných vzťahov. Výsledkom častokrát je, že feministické teórie bývajú zo strany autorov klasických prístupov medzinárodných vzťahov presúvané na okraj a feministické bádatelky sú mnohokrát vylúčené z diskusie.

Vo feministických textoch sa pracuje s konceptom posunutia hraníc, kedy sa prepája súkromná a verejná sféra. Feministické práce tiež ukazujú, akým spôsobom rodové kategórie pracujú s politickým priestorom, konštrukciou identít a prelomením hraníc komunit v utváraní štátu.

Na základe teoretických východísk princípu rodovej tolerancie a uplatňovania rodovej rovnosti v rodovo netradičných povolaniach, sa snažíme rozšíriť a postupne rozpracovávať problematiku vzťahu žien a vojny, za významné pokladáme *aplikovať rodovo citlivý prístup do oblastí bezpečnostných štúdií a vojenského prostredia*. (Martinská, 2011, 2014, 2018, tiež Marenčinová, 2009) Popísali sme vo viacerých štúdiách a monografiách *genézu novej sociálnej konštrukcie identity žien* - konkrétne vo vojenskom prostredí. Z teoretických analýz vyplýva, že historicky ženy zastávali v ozbrojených silách nebojové a podporné funkcie. V dôsledku globálnych výziev, vývoja spoločnosti a modernizujúcich sa organizácií, tlaku výkonovej spoločnosti a krízy rodičovskej roly a materstva, ale tiež kulminujúceho násillia vôbec, dochádzalo postupne k premene tradičných rodových rolí a preberaniu

bojových rolí aj ženami. Možnosť sebarealizácie v tejto oblasti je však v súčasnosti stále predmetom výrazných diskusií. Napriek dobrej skúsenosti zo zahraničných armád a potvrdenia pozitívnych ohlasov v našich ozbrojených silách pretrvávajú mnohé rodové stereotypy vo vojenskom aj civilnom prostredí. Je možné potvrdiť, že počas vojnových konfliktov dochádza k premene rodových rolí a vojna prináša *nové sociálne roly a identity ženy*, urýchľuje jej presun z privátnej do verejnej sféry, odrážajúci sa nielen v zvyšujúcom sa zastúpení v spoločensky menej cenených pomáhajúcich profesiách, ale čoraz častejšie aj v aktívnej úlohe bojovníčky či mediátorky, politickej aktivistky. Dochádza k *narušeniu tzv. rodovej asymetrie* a ženy sa objavujú v povolaniach a vyberajú si poslanie a identity, ktoré boli výhradnou doménou mužov.

Martinská (2014) upozorňuje, že ženy sa síce čoraz intenzívnejšie podieľajú na tvorbe mierových aktivít, avšak z hľadiska presadenia úspešnej rodovej perspektívy je potrebné zaistiť ich rovnomerné zastúpenie v najvyšších politických a mocenských štruktúrach. Na základe teoretickej analýzy je možné konštatovať, že nová identita žien je prejavom ich emancipácie a individualizácie, ale prináša so sebou aj mnohé nové sociálne problémy a výzvy, ktoré nebolo doteraz potrebné riešiť. Ukazuje sa potreba systematickejšej vedeckej práce v tejto oblasti, a *rozvoj rodovo citlivej vojenskej vedy*, kde je potrebné rozpracovávať *rodovú dimenziu vo vzťahu k vojne a mieru*. Zároveň je potrebné venovať sa *prevencii násillia založenej na rode počas vojnových konfliktov*, čo dokazujú aj súčasné udalosti v Sýrii či v Afganistane, výrazne obmedzujúce práva žien.

Za veľmi dôležité a aktuálne z hľadiska feministickej analýzy, rodovej problematiky, ale aj boja proti novým formám ozbrojeného násillia - terorizmu pokladáme upozornenie vedeckej verejnosti na nový fenomén *tzv. „paradox rovnosti“*, alebo *tzv. „neprijateľné formy rovnosti“* a tzn. *vzrastajúci podiel ženského terorizmu na medzinárodnej bezpečnostnej scéne*, ktorý predstavuje fakt, že mnohé krajiny, ktoré neumožňujú ženám zastávať rovnocennú pozíciu v spoločnosti im umožňujú stať sa rovným mužom v minúte smrti, napr. pri samovražedných útokoch. (Martinská, 2015, 2018)

Zdôrazňujeme potrebu zvýšenia informovanosti verejnosti o týchto problémoch, hľadanie účinnej transdisciplinárnej spolupráce a efektívnej prevencie proti tomuto stupňujúcemu sa zneužívaniu žien na vojenské účely. Teoreticky sa tiež zaoberáme *procesmi zmeny v kultúre vojenskej organizácie* vo vzťahu k zmene tradičného maskulínneho prostredia humanizáciou vojenskej práce a prienikom *tzv. „mäkkých hodnôt“* do vojenskej organizácie,

ktoré sú spojené jednoznačne s definovaním nových úloh pre ozbrojené sily. (Martinská 2016)

Trendy v inováciách organizačnej kultúry si vyžadujú akceptáciu diverzity zamestnancov, chápaného ako prínosu a vstup žien do vojenskej organizácie ako progresívny, systémový prvok vojenskej organizácie. V praxi však naďalej bude potrebné tieto procesy analyzovať a podporovať premenu genderovanej vojenskej organizácie na genderovo integrovanú akceptujúcu princípy rodovej optiky a rodovej tolerancie.

1.2 Pekinská akčná platforma a jej prínos

Vďaka neustálemu tlaku ženských organizácií bola v roku 1993 na Všeobecnej konferencii o ľudských právach OSN vo Viedni po prvý raz deklarovaná zásada „*ľudské práva sú aj ženské práva*“ a práva žien boli vyhlásené za oblasť so zvláštnou prioritou. Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (EIGE - European Institute for Gender Equality) je centrom, ktoré zhromažďuje a vytvára poznatky o rodovej rovnosti v Európskej únii. EIGE poskytuje podporu tvorkyniam a tvorcom politík a všetkým príslušným inštitúciám v ich úsilí o to, aby sa rovnosť medzi ženami a mužmi stala skutočnosťou všetkých Európaniek a Európanov aj ďalších ľudí. Poskytuje im špecializované odborné znalosti a porovnateľné a spoľahlivé údaje o rodovej rovnosti v Európe. (<http://eige.europa.eu>) Rozšírenie princípu ochrany práv žien predstavuje zároveň *Pekinská akčná platforma*, konkrétne kapitoly 2, ods.9 - podľa ktorej sú práva žien: „...*neodňateľnou, integrálnou a nedeliteľnou súčasťou univerzálnych ľudských práv, preto musia byť presadzované, chránené a realizované vo všetkých štádiách životného cyklu – od detstva až po starobu – a musia reflektovať rôznorodosť žien s vedomím, že mnohé ženy čelia ďalším bariéram pre svoju rasu, jazyk, etnickú príslušnosť, kultúru, náboženskú, sexuálnu orientáciu, sociálno-ekonomickú triedu alebo štatút domorodých obyvateľiek, migrantiek, vysídlených žien alebo utečieniek.*“

Za hlavný cieľ Pekinská akčná platforma stanovila *rodovú rovnosť* a tým, že ženy dosiahli možnosť využívať ľudské práva, dosiahli zároveň možnosť využívať už existujúce štruktúry, na ktorých sa vlády zúčastnených krajín, vrátane vlády SR, už zhodli a teda ak sa má zlepšiť život žien a posilniť ich postavenie, je potrebné podporovať Pekinskú platformu konkrétne tiež v kapitole .2, ods.9., ktorej cieľom je: „...*vytvoriť podmienky, v ktorých by všetky ženy mohli naplno využívať svoje ľudské práva. Hoci treba mať na pamäti význam národných a regionálnych špecifik a rôznych historických, kultúrnych a*

náboženských tradícií, je povinnosťou všetkých štátov - bez ohľadu na ich politický, hospodársky a kultúrny systém - podporovať a chrániť všetky ľudské práva a základné slobody". Zároveň bolo určených týchto dvanásť oblastí, na ktoré by sa mali jednotlivé intervencie zamerať: ženy a chudoba, vzdelávanie žien a príprava na povolanie, ženy a zdravie, násilie na ženách, ženy a ozbrojené konflikty, ženy a hospodárstvo, ženy v mocenských a rozhodovacích štruktúrach, inštitucionálne mechanizmy na zlepšenie života a postavenia žien, ľudské práva žien, ženy a médiá, ženy a životné prostredie, ženy v detstve a dospievaní. Intervencie v týchto oblastiach si vyžadujú aj v súčasnosti prioritné konanie, ak sa má dosiahnuť zlepšenie života žien a posilnenie ich postavenia.

„Vďaka rastúcemu dôrazu na prenatálnu starostlivosť a na odstránenie ekonomických bariér v prístupe k zdravotnej starostlivosti sa zlepšuje starostlivosť v tejto oblasti od polovice 90. rokov minulého storočia. Krajinám na africkom kontinente sa podarilo dosiahnuť určité pokroky v zápase s HIV/AIDS. Zdravie žien v rôznych častiach sveta však naďalej zostáva problematickou oblasťou. Napríklad ani v jednom štáte Latinskej Ameriky, ktorý zaviedol do svojich volebných systémov kvóty (Brazília, Dominikánska republika, Honduras, Jamajka, Mexiko, Panama, Paraguaj, Bolívia a Uruguaj), ženy túto hranicu neprekročili. Z latinskoamerických štátov dosiahla 43-percentnú účasť žien v parlamente iba nedemokratická Kuba. Účasť žien v procesoch rozhodovania sa výrazne zvýšila v krajinách Afriky. V Rwande (najvyššia účasť žien na kontinente) obsadili ženy v parlamente 55% miest (po voľbách v roku 2008), v Juhoafrickej republike 30%. V roku 2006 sa Ellen Johnson Sirleaf stala prvou prezidentkou v dejinách Libérie. Aj niektoré arabské krajiny, o. i. Jordánsko, Egypt, Maroko a Mauretánia schválili zákon, ktorý má zvýšiť účasť žien v riadiacich orgánoch štátu. V Európe sa podiel žien v rozhodovacích pozíciách tiež líši v závislosti od štátu. Najmenší podiel žien v parlamente je v Gruzínsku (6%), Albánsku (7,1%) a na Malte (8,7%). Vo väčšine členských štátov EÚ sa pohybuje participácia žien v rozhodovacích orgánoch od 15% do 25%, v Európskom parlamente je to 33%. Už spomínaný 30-percentný podiel žien v rozhodovacích pozíciách na vnútroštátnej úrovni sa podarilo prekročiť len v Belgicku, Dánsku a vo Švédsku. V Latinskej Amerike je násilie na ženách trestné v Argentíne a Mexiku, najvyššie trestné sadzby v tejto oblasti má brazílske právo. Zákony kriminalizujúce násilie páchané na ženách prijalo 25 afrických štátov. Z arabských krajín sa považuje násilie páchané na ženách za trestný čin napríklad v Jordánsku, Tunisku, Alžírsku či Sýrii. V uplynulých rokoch

veľa ázijských štátov zaviedlo tresty pre páchatel'ov domáceho násilia (Azerbajdžan, India, Japonsko, Kazachstan a Kirgizsko). Zákony na ochranu žien zažívajúcich násilie prijímajú aj európske štáty. V regiónoch ako východná a juhovýchodná Ázia tvoria väčšinu presídlených osôb ženy (v roku 2000 približne 4,8 milióna). Kritická je aj situácia v afrických krajinách - v Somálsku a Sudáne. Podiel žien a ich detí v 20 miliónovej skupine utečencov je 80%. Utečenky a utečenci sú nútení opustiť svoje domovy, trpia hladom, zažívajú násilie, často sú obeťami sexuálneho obťažovania, mučenia a znásilňovania.“ (Grabovská, 2011, str.13) Zatiaľ len desať afrických štátov, napr. Čad, Pobrežie Slonoviny, Ghana, Malawi, Namíbia, Kongo, Tanzánia, Uganda a Zimbabwe ratifikovalo Rezolúciu Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti z roku 2000. Šesť afrických krajín deklarovalo právny postih pre páchatel'ov akéhokoľvek násilného činu voči ženám a zneužívania žien v období ozbrojeného konfliktu, a to aj zo strany príslušníkov polície, armády a bezpečnosti. (Grabovská,2011)

Podľa **Grabovskej** (2011), ktorá sa venovala analýze úspešnosti Pekinskej akčnej platformy, niektoré najvýznamnejšie pokroky, ktoré môžeme vyzdvihnúť sú, že účasť žien na rozhodovacích procesoch sa stále zvyšuje, hoci málokedy prevyšuje kritických 30%, pokrok v oblasti prevencie násilia, násilie páchaného na ženách sa postupne vo všetkých častiach sveta stáva trestným činom a že sa znižuje úmrtnosť žien vo svete.

1.3 Prevencia rodovo podmieneného násilia v ozbrojených konfliktoch

Medzi závažné problémy, ktorým je potrebné sa vo zvýšenej miere venovať a neustále na to upozorňuje aj organizácia OSN, je *rodovo podmienené násilie počas ozbrojených konfliktov*. Nobelovu cenu mieru za rok 2018 získali konžský gynekológ **Denis Mukwege** a iracká jezídka **Nadia Muradová**. Dvojica laureátov bola ocenená za úsilie smerujúce k tomu, aby sa sexuálne násilie prestalo používať ako zbraň vo vojnách a ozbrojených konfliktoch. Podľa údajov OSN je čoraz častejšie chápané za problematické tiež *vojnové vysídľovanie a rastie počet tzv. vnútroštátne presídlených osôb*, v siedmich štátoch platia mechanizmy na ochranu bezpečnosti utečenkýň a na zabezpečenie ich autonómie.

V roku 2015 bol spustený pilotný projekt, ktorého cieľom je vyškoliť ženy - vojačky ako predchádzať a riešiť rodovo podmienené násilie v ozbrojenom konflikte, ako pristupovať k obeťam a rozpoznávať varovné signály o výskyte

rodovo podmieneného násilia v konflikte. Prítomnosť ženského personálu mierových misií v okolí trhov alebo lesov, kde chodia ženy zbierať drevo, viedlo k znižovaniu rodovo podmieneného a sexuálneho násilia. Prítomnosť žien tiež zvyšuje šance, že obeť nahlásia násilie, ktorému boli vystavené.

Aj keď OSN zaznamenala pokrok v poskytovaní podpory obetiam, celkový nedostatok pomoci stále predstavuje slabé miesto, hlavne vo vidieckych a vzdialených oblastiach.

Z hľadiska zvyšujúceho sa záujmu o rodovo citlivé témy upozorňuje napríklad **Ward** (2013) na čoraz problém prevencie a odstraňovania rodovo podmieneného násilia v čase ozbrojených konfliktov a potrebu posilňovania medzinárodného humanitného práva, konkrétne Medzinárodné humanitárne právo, tiež Ženevské konvencie z roku 1949 a Dodatkové protokoly z roku 1977. Konkrétne násilia páchaného na ženách počas vojny - znásilňovanie žien na okupovanom území a násilie páchané v utečeneckých táboroch.

Feministické analýzy v medzinárodných vzťahoch poukazujú na to, že štáty, ktoré stále zvyšujú prostriedky na svoju obranu, posilňujú trendy vedúce k *legitimizácii militarizovaného spoločenského poriadku*. Daný systém tak umožňuje štátu využívať násilie na domáce i medzinárodné účely. Jadro problému je vidieť v prevažujúcom type pohlavne-rodového sociálneho systému, teda v type štátu, založeného na patriarchálnych štruktúrach. Vo väčšine týchto štátov možno na základe tejto premisy hovoriť o pripúšťaní násilia na ženách. Násilie je v týchto štátoch pestované vysokou mierou *militarizácie*, podporou maskulínneho správania v militarizovaných zložkách a tiež používaním slova človek vo všeobecnej rovine, čo je pre teoreticky feminizmu synonymom pre označenie iba mužov.

Záujmy človeka predstavujú záujmy muža, neberie sa ohľad na ženské potreby. Ako vo viacerých štúdiách upozorňuje napr. nemecká autorka **Elshain** (2009), vo všeobecnosti považujú feministické autorky tieto štáty za rodovo nevyvážené patriarchálne systémy, podporujúce maskulinne formy myslenia. Ženy musia v tomto systéme čeliť mnohým formám útlaku, čo nazývame *systémovým alebo štruktúrnym násilím*, ale tiež *sexuálnemu násiliu* páchanému na ženách, ktoré je v tomto kontexte vnímané ako jeden z aspektov štruktúrného násilia. (Leatherman, 2007) Tieto prejavy je možné v súčasnosti vidieť v Afganistane, kde návrat k historickým, fundamentálnym spoločenským štruktúram prináša obrovský skok späť v oblasti ľudských práv, a obmedzeniu

ľudských práv žien, ktoré sú vyžadované na základe systému ša-ria⁴.

Postavením žien v ozbrojených konfliktoch sa zaoberá rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 (ďalej len BR OSN 1325) a nadväzujúce rezolúcie, napríklad rezolúcie BR OSN 1820, 1888, 1889, 1960 a ďalšie.

Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti (ďalej iba Rezolúcia 1325) bola prijatá dňa 31.10.2000 ako prvá rezolúcia usilujúca sa o posilnenie účasti žien v mierových procesoch. Rezolúcia 1325 je jedna z najvýznamnejších v oblasti presadzovania mieru a medzinárodnej bezpečnostnej politiky.

Za základný medzinárodný dokument prijatý OSN sa považuje Rezolúcia 48/104, ktorá sa zaoberá problematikou násilia na ženách je Deklarácia o odstránení násilia páchanom na ženách prijatá v roku 1993. Význam tejto Deklarácie spočíva predovšetkým v tom, že po prvý krát oficiálne uznala a definovala problém násilia na ženách ako problém spoločenský a tým zdôraznila potrebu aktívneho štátu pri jeho riešení. V článku 1 definuje pojem násilia ako akýkoľvek čin násilia založeného na rodovej príslušnosti, ktorý vedie alebo smeruje k fyzickej, sexuálnej alebo psychickej ujme, alebo k utrpeniu žien, vrátane hrozieb činmi, nátlakom alebo svojvoľným obmedzením ba až odňatím slobody v súvislosti so súkromným alebo verejným právom.

V roku 2000 bola Radou bezpečnosti OSN prijatá Rezolúcia BR OSN č. 1325, ktorá predstavuje prvú rezolúciu o ženách, mieri a bezpečnosti. Je významným faktorom vo vnímaní tejto problematiky, pretože vyzdvihuje nespochybniteľnú úlohu žien pri predchádzaní a riešení konfliktov, mierových rokovaniach a budovaní mieru. Zároveň vyzýva na zvyšovanie ich účasti na tomto procese. Naliehavo žiada členské štáty, aby zabezpečili väčší podiel žien v rozhodovacích procesoch na všetkých úrovniach, tj. regionálnej, národnej a medzinárodnej. Zároveň sa výrazne zasadzuje o prijatie osobitných opatrení na zaistenie ochrany žien a dievčat vo vojnovom konflikte ako objekte násilia založenom na pohlaví. Jedným z prostriedkov na dosiahnutie tohto cieľa zriadila OSN medzirezortnú pracovnú skupinu pre ženy, mier a bezpečnosť.

⁴ Kultúrne praktiky, ktoré sa v Afganistane praktizujú dodnes: baad - darovanie dievčaťa alebo ženy ako ceny za urovanie sporov, vraždy, alebo urážky na cti, baadal- výmena dievčat medzi rodinami za účelom manželstva nútené svadby vdov - vdovy sú nútené znovu sa vydať za rodinných príslušníkov manžela v záujme zachovania dedičstva obmedzenie pohybu - ženy môžu opustiť dom iba v sprievode svojho mahrama (brat, otec, strýko a pod.) samoupálenie - únik žien pred domácim násilím a neznesiteľným životom, bacha posh -prezliekanie dievčat za chlapcov, aby hrali dlhodobu ich úlohu v domácnosti. (Čech, 2012)

Rezolúcia BR OSN č. 1325 je postavená na štyroch pilieroch: prevencia, participácia, ochrana, post-konfliktná obnova. Definovala kľúčové princípy ako prostriedok na dosiahnutie ochrany, prevencie a rodovej rovnosti:

- zvýšenie účasti a zastúpenie žien na všetkých úrovniach rozhodovania,
- zvýšiť pozornosť voči osobitným potrebám ochrany žien a dievčat v konflikte,
- zaistenie rodovej perspektívy v post-konfliktných procesoch,
- zaistenie rodovej perspektívy v operáciách,
- zaistenie rodovej rovnosti pri delegovaní zástupcov do jednotlivých zložiek OSN.

Počas posledných dvoch dekád schválila Bezpečnostná rada OSN ďalších deväť rezolúcií, ktoré spolu tvoria rámec pre agendu pre ženy, mier a bezpečnosť (WPS – Women Peace and Security).

Rezolúcia BR OSN č. 1820 prijatá v roku 2008, ktorá považuje sexuálne násilie ako spôsob vedenia vojny má výrazne negatívny dopad na civilné obyvateľstvo a na obnovenie mieru a bezpečnosti v oblasti konfliktu. Zároveň požaduje okamžité a úplné zastavenie všetkých aktov sexuálneho násillia na civilných obyvateľoch s konečnou platnosťou vo všetkých ozbrojených konfliktoch. V súlade s humanitárnym právom a medzinárodným právom pre ľudské práva naplňa podstatu *vojnových zločinov, resp. zločinov proti ľudskosti*. Rezolúcia zároveň pripomína povinnosť stíhania osôb zodpovedných za tieto činy a vyzýva na zvýšenie povedomia príslušníkov nasadených v operáciách OSN, aby pomáhali predchádzať a reagovať na sexuálne násilie a iné formy násillia páchaného na civilnom obyvateľstve. Naliehavo reflektuje na potrebu ochrany ženskej populácie v utečeneckých táboroch a bezodkladné poskytnutie starostlivosti o ochranu pohlavného zdravia a zamedzenie šírenia pohlavných chorôb. Jedným z najzásadnejších bodov tejto rezolúcie je definovanie nulového princípu tolerancie voči sexuálnemu násilliu páchanom príslušníkmi mierových operácií OSN na miestnom obyvateľstve. Medzinárodné spoločenstvo bolo v posledných rokoch informované o prípadoch sexuálneho násillia a zneužívania vykonaného príslušníkmi nasadených v operáciách so štatútom OSN v mieste svojho pôsobenia. Tieto prípady mali výrazne negatívny dopad na renomé samotnej organizácie. Zlyhanie ľudského faktora jednotlivca nemá len individuálny dopad, spochybnené sú princípy poslania samotnej misie. V tejto súvislosti adresoval v roku 2017 generálny tajomník OSN výzvu č. DFS/OASG/2017/0484 na základe ktorej v roku 2018 podpísalo 81 krajín

jednanie pre efektívne odstránenie protizákonných aktivít príslušníkov mierových misií z dôvodu obnovy dôvery v aktivity OSN v teréne

Rezolúcia BR OSN č. 1888 prijatá v roku 2009 nadväzuje na obe vyššie uvedené rezolúcie. Doplnená je o požiadavku vytvorenia Osobitného zástupcu OSN pre sexuálne násilie, dôkladné vyšetrenie obvinení príslušníkov mierových misií OSN a dôsledný boj proti ich beztrestnosti pri páchaní zločinov, zintenzívnenie spolupráce s politickými reprezentantmi krajín postihnutých vojnovým konfliktom, zapojenie predstaviteľov samospráv na najnižších stupňov štátneho zriadenia pri šírení osvety o sexuálnom násilí, zriadenie terénnych pracovníkov poskytujúcich pomoc a konzultácie obetiam násillia.

V tom istom roku bola prijatá Rezolúcia BR OSN č. 1889, ktorá doplnila závery doposiaľ prijatých dokumentov. Zameriava sa na zlepšenie účasti žien vo všetkých fázach mierového procesu ako aj participáciu na procese obnovy krajiny po vojenskom konflikte na základe princípu rodovej rovnosti. Požaduje, aby orgány OSN a členské krajiny zhromažďovali, analyzovali a systematicky vyhodnocovali údaje o osobitných potrebách žien po ukončení konfliktu. Tieto údaje by vytvorili komplexné podklady pre meranie pokroku a hodnotenie vykonávania rezolúcií OSN. Transparentná analýza je vykonávaná smerom k alokovaným finančným prostriedkom určeným na rekonštrukciu krajiny po konflikte.

Rezolúcia BR OSN č. 1960 z roku 2010 bola prijatá v súvislosti so systematickým a nekontrolovateľným sexuálnym násillím v ozbrojených konfliktoch napriek doposiaľ prijatým nástrojom. Požaduje vytvoriť systém pre vyvodzovanie zodpovednosti prostredníctvom koordinovaného zberu informácií o sexuálnom násilí a spracovanie zoznamov s údajmi o páchateloch, stanovenie postupov a časových hľadísk pre boj proti týmto zločinom. Tieto podklady následne stanovuje predkladať prostredníctvom výročných správ generálneho tajomníka OSN a zapracovávať do sankčných zoznamov. Rezolúcia OSN č. 1960 upriamuje pozornosť na celú škálu mechanizmov spravodlivosti nielen na národnej úrovni, no najmä na medzinárodnej úrovni.

V roku 2013 bola prijatá Rezolúcia BR OSN č. 2016, ktorá predstavuje v poradí už šiestu rezolúciu o ženách, mieri a bezpečnosti a zároveň štvrtú rezolúciu o sexuálnom násilí v konfliktoch. Potvrdila používanie sexuálneho násillia ako formu taktiky vo vojnovom konflikte, ktorá je z hľadiska IHL definovaná ako vojnový zločin, poprípade zločin proti ľudskosti. V prípade, ak je spojené s úmrtím nadobúda podstatu *zločinu genocídy*. V tejto súvislosti upriamuje pozornosť na agendu medzinárodného súdneho tribunálu a ad hoc

tribunálov, ktoré riešia túto problematiku. Pripomína, že je nevyhnutné bojovať proti beztrestnosti a vyzdvihuje použitie všetkých možných prostriedkov pre potrestanie páchatelov a kompenzáciu pre obeť. Zároveň podrobnejšie definuje operačné aspekty ako je napríklad potreba zvýšeného počtu poradcov v teréne, dôležitú rolu pri tejto činnosti zohráva občianska spoločnosť a ženské organizácie. a ich asistenciu v boji proti sexuálnemu násiliu a presadzovaniu idey rodovej rovnosti.

V tom istom roku prijala Bezpečnostná rada OSN Rezolúciu č. 2122, ktorá je zameraná na zintenzívnenie konzultácií vo forme pravidelných brífingov medzi zástupcami OSN, ženskými lídrami a organizáciami pôsobiacimi v post-konfliktných zónach. Využívanie tejto formy sociálnej interakcie v rámci občianskej spoločnosti má za cieľ zvýšenie účasti žien a zohľadňovanie rodových otázok, zlepšenie ekonomického a sociálneho statusu žien.

Zároveň požaduje zaistenie humanitárnej pomoci vo všetkých jej aspektoch, no najmä v neobmedzenom prístupe k zdravotnej starostlivosti ženám, ktoré sa stali obeťami sexuálneho násillia vrátane jeho následkov (neželaného tehotenstva) a iných.

V októbri roku 2015 prijala Valné zhromaždenie OSN záverečný dokument pre prijatie agendy trvalo udržateľného rozvoja po roku 2015: Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj. Identifikuje 17 cieľov, ktoré sú rozčlenené na 169 parciálnych cieľov. Medzi priority Agendy 2030 patrí „zabezpečiť ľudské práva pre všetkých, dosiahnuť rodovú rovnosť a posilniť postavenie žien a dievčat. Tie sú komplexné a nedeliteľné a vytvárajú rovnováhu medzi tromi rozmermi trvalo udržateľného rozvoja: ekonomickým, sociálnym a environmentálnym. Predsavzali sme si, že do roku 2030 ukončíme chudobu a hlad všade na svete: budeme bojovať s nerovnosťou v rámci krajín aj medzi nimi, vybudujeme mierumilovné, spravodlivé a inkluzívne spoločnosti, budeme chrániť ľudské práva a presadzovať rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien a dievčat, a zabezpečíme trvalú ochranu planéty a jej prírodných zdrojov. Taktiež sme si predsavzali, že vytvoríme podmienky pre udržateľný, inkluzívny a trvalý rast, zdieľanú prosperitu a dôstojnú prácu pre všetkých s ohľadom na rôzne úrovne národného rozvoja a kapacít. Tento dokument je bezprecedentného rozsahu a akceptujú ho všetky krajiny a platí pre všetkých, s ohľadom na rozdielne reálie, kapacity a úrovne rozvoja jednotlivých krajín a rešpektujúc národné politiky a priority. Systematické presadzovanie rodovej perspektívy pri riešení Agendy je kľúčové“. (Rezolúcia OSN A/RES/70/1, str. 14-27.)

Zároveň významným a konkretizujúcim predchádzajúce všeobecné ciele je *Cieľ č. 5 Agendy 2030* - Dosiahnutie rodovej rovnosti a posilnenie postavenia všetkých žien a dievčat prostredníctvom: ukončenia akejkoľvek diskriminácie voči ženám a dievčatám, odstránenia všetkých foriem násilia na príslušníčkach ženskej populácie vo verejnom a súkromnom sektore, vrátane nelegálneho obchodovania a akejkoľvek formy zneužívania, odstránenia praktík vyplývajúcich z kultúrnych aspektov prostredia, napr. detské nútené manželstvá, zohavovanie ženských pohlavných orgánov a iné, zapracovania klasifikácie bezplatnej starostlivosti a domácej práce do problematiky sociálnej politiky s ohľadom na kultúrne a etnické zvyklosti danej krajiny, participácie žien na veciach verejných, zvýšiť podiel v riadiacich funkciách vrátane verejných, ekonomických a politických sfér, zaistenia dostupnosti zdravotnej starostlivosti najmä v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia a reprodukčných práv, národných legislatív, ktoré budú ženskej populácii garantovať rovnosť práv v oblasti ekonomických zdrojov, nezávislého rozhodovania o súkromnom vlastníctve osoby (napríklad vlastnícke práva k pôde), finančným službám, dedičskému právu, prístupu k prírodným zdrojom a iné, posilnenia postavenia žien s využitím informačných a komunikačných technológií, implementácie princípu rodovej rovnosti a posilnenia postavenia ženskej populácie na všetkých úrovniach prostredníctvom národných legislatív. (Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN A/RES/70/1, str. 18.)

Princíp rodovej rovnosti a posilnenia postavenia ženskej populácie je parciálny spôsob dosiahnutia cieľov a čiastkových cieľov Agendy 2030. V prípade odopierania ľudských práv časti populácie nebude možné dosiahnuť plný ľudský potenciál a trvalo udržateľný rozvoj. Ženská populácia musí mať v súlade s princípom rodovej rovnosti zabezpečený rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu, ekonomickým zdrojom a účasti na veciach verejných. Zároveň je nevyhnutné odstrániť všetky formy diskriminácie a zabezpečiť rovnosť príležitostí pre získanie zamestnania, riadenia a velenia na všetkých úrovniach tak pre mužskú ako aj pre ženskú populáciu.

Za najdôležitejšie oblasti, podľa viacerých autorov ktorým sa bude potrebné v budúcnosti venovať pokladáme:

- odstraňovať pretrvávajúca beztrestnosť a nedostatok mechanizmov, ktoré riešia zločiny súvisiace s rodovo podmieneným násilím, si vyžadujú konanie národných vlád aj medzinárodných inštitúcií.
- skrátiť komplikovaný a zdĺhavý proces nahlasovania zločinov a posilniť súdny systém. Krajiny by mali zvážiť vytvorenie rodovo špecifických iniciatív, vrátane posilnenia národnej legislatívy, vytvárania špeciálnych súdov, ktoré by sa zaoberali rodovo podmieneným násilím, ktoré bolo páchané počas a po konflikte.
- zvyšovať rozpočet na vhodné a efektívne programy, ktoré by reagovali na potreby žien v konflikte a v post-konfliktnom prostredí, vrátane lekárskej starostlivosti, psychologickkej podpory a vzdelávania v oblasti ich zákonných práv. Jedným zo spôsobov prevencie je aj zlepšovanie bezpečnostnej situácie ohrozenej časti obyvateľstva, napr. prostredníctvom zmien infraštruktúry – zlepšiť osvetlenie, zabezpečiť budovy, posilniť hliadkovanie, zlepšiť prístup k mechanizmom ohlasovania zločinov pre obeť a svedkov, monitorovanie situácií, kde sa rodovo podmienené násilie môže vyskytnúť.
- presadzovať prísne zásady, ktoré odrádzajú od vykonávania rodovo podmieneného násillia v čase konfliktu,
- vzdelávať spoločnosť o potrebe vzájomného rešpektovania a rodovej rovnosti. (napr. Bertolazzi, 2010; Grabowska, 2011)

Ďalšou a významnou možnosťou prevencie môže byť posilnenie rodovo citlivého prístupu a vytváranie rodovo-zmiešaných tímov, čo znamená zvýšenie počtu ženského vojenského a policajného personálu v mierových misiách OSN, ktoré pôsobia v konfliktných zónach. Ženy dokážu lepšie komunikovať so ženami, ktoré zažili násillie, ich vyšší počet v diplomatických, politických, bezpečnostných zložkách i lokálnych štruktúrach dokáže rodovo podmienenému násilliu účinne zabraňovať. Napriek rozširovaniu aktivít na predchádzanie rodovo podmienenému násilliu v oblastiach postihnutých konfliktom stále existujú medzery a slabé miesta, ktorým je potrebné sa venovať. V posledných rokoch bol dosiahnutý významný pokrok na medzinárodnej, ako aj národných úrovniach, ale vo väčšine krajín postihnutých

konfliktom stále prevláda beztretnosť páchatel'ov rodovo podmieneného násilia a obmedzený prístup k spravodlivosti pre obeť i prevýchove páchatel'ov.

Dané dokumenty a odporúčania k implementácii rodového hľadiska v operáciách MKM majú pre Slovensko viac odporúčajúci ako záväzný charakter, no z pohľadu záväzkov Slovenska je ich potrebné zaviesť do praxe a to prostredníctvom dokumentov upravujúcich operácie MKM, v ktorých pôsobia napríklad profesionálni vojaci.

2. Strategické dokumenty a medzinárodné záväzky Slovenskej republiky v oblasti rodovej rovnosti

Slovenská republika má v oblasti rodovej rovnosti pomerne účinnú, aj keď nie špecificky zameranú domácu legislatívu. Rovnosť mužov a žien je aj v Slovenskej republike zakotvená v jej Ústave a rozpracovaná v osobitej legislatíve. Z hľadiska slovenskej legislatívy je to najmä tzv. *Antidiskriminačný zákon*, ktorý zakazuje o.i. diskrimináciu na základe pohlavia, pričom dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania nie je naplnené len zdržaním sa diskriminačného konania, ale aj v predchádzaní diskriminácii a prijímaní preventívnych opatrení. Posledná novela rozšírila možnosť prijatia dočasných vyrovnávacích opatrení aj z dôvodu pohlavia resp. rodu, a to pre všetky subjekty verejnej správy a právnické osoby.

Zákaz diskriminácie na základe pohlavia a povinnosť rovnakého odmeňovania pre ženy a mužov za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty je upravená aj v *Zákonníku práce*, konkrétne Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov. A tiež Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Strategické uchopenie presadzovania rodovej rovnosti bolo už zakotvené v strategických materiáloch a dokumentoch, najmä *Národnej stratégii rodovej rovnosti na roky 2009 - 2013* a príslušnom *Národnom akčnom pláne rodovej rovnosti na roky 2010 - 2013*. Špecifická pozornosť je venovaná riešeniu problematiky násilia na ženách, ku ktorej bol prijatý už tretí *Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014 - 2019*. Pre vývoj uvedenej problematiky v Slovenskej republike sa stali rozhodujúcimi dokumenty OSN, napr.: *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (CEDAW, 1979) a *Amsterdamská zmluva*.

Národná stratégia rodovej rovnosti je dokument, ktorý na najvšeobecnejšej úrovni definuje rovnosť žien a mužov ako prierezovú, horizontálnu a všeobecnú spoločensko-politickú prioritu. Stratégia predstavuje typ materiálu, ktorý doteraz absentoval z hľadiska všeobecného uchopenia problematiky rodovej rovnosti a predstavuje základné východisko pre rozhodovanie na všetkých úrovniach. Stratégia neformuluje parciálne riešenia, ale základné okruhy a zámery na dosiahnutie rovnosti žien a mužov. Stratégia predstavuje naplnenie záväzkov vlády Slovenskej republiky, ktorá sa v Programovom vyhlásení na obdobie rokov 2006 – 2010 zaviazala, že pri presadzovaní svojej politiky bude podporovať rovnoprávnosť žien a mužov ako dôležitý faktor rozvoja demokracie a realizácie ľudských práv tak, aby sa naplnili záväzky vyplývajúce z Lisabonskej stratégie, ako aj z medzinárodných zmlúv. Pre uvedenú oblasť bol vypracovaný komplexný súbor právnych predpisov o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami. Európska komisia stanovila v tomto období šesť prioritných oblastí tvoriacich vykonávací rámec na podporu rovnosti žien a mužov do roku 2010. Je to: odstránenie rodových stereotypov, zosúladenie súkromného a pracovného života, rovnaká ekonomická nezávislosť pre ženy a mužov, rovnocenné zastúpenie v rozhodovacom procese, odstránenie všetkých foriem násillia založeného na rodovej príslušnosti, podporovanie rovnosti žien a mužov vo vonkajšej a rozvojovej politike. *Amsterdamská zmluva* posilnila kompetencie Európskej únie, týkajúcich sa rovnosti medzi mužmi a ženami a prijala za svoj cieľ eliminovať nerovnosti vo všetkých oblastiach života spoločnosti a podporovať rovnosť medzi mužmi a ženami. Ďalej v článku 2 je, že úlohou Spoločenstva je podporovať rovnosť medzi mužmi a ženami, v článku 3 sa uvádza, že vo všetkých aktivitách sa Spoločenstvo zameriava na zamedzenie nerovnosti a podporu rovnosti medzi mužmi a ženami, podľa článku 13 môže spoločenstvo prijať opatrenia na boj proti diskriminácii, založenej na pohlaví, v článku 137 sa hovorí o rovnosti medzi mužmi a ženami na trhu práce a o rovnakom zaobchádzaní, v článku 141 je zakotvená zásada rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v otázkach zamestnania a povolania.

Presadzovanie rodovej rovnosti je upravené v súčasnosti v ďalších strategických materiáloch a dokumentoch prijatých na úrovni vlády Slovenskej republiky. Ide predovšetkým o *Celoštátnu stratégiu rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019* a *Akčný plán rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019*. Akčný plán rodovej rovnosti 2014 - 2019 rámcovo vychádza zo Stratégie rodovej rovnosti a definuje tieto ciele:

- *Ekonomická nezávislosť*: posilňovať ekonomickú nezávislosť žien odstraňovaním rodových rozdielov na trhu práce;
- *Rozhodovanie*: znížiť rodové rozdiely v participácii žien a mužov v rozhodovacích pozíciách;
- *Vzdelávanie*: zlepšiť uplatňovanie rodovej rovnosti vo vzdelávaní, vede a výskume;
- *Dôstojnosť*: posilniť autonómiu a telesnej integrity žien eliminovaním degradujúcich a násilných prejavov voči ženám;
- *Inštitucionálny mechanizmus*: zabezpečiť prierezový a participatívny inštitucionálny mechanizmus na presadzovanie rodovej rovnosti;
- *Medzinárodné vzťahy*: uplatňovať rodové hľadiska v medzinárodnej spolupráci.

Špecifická pozornosť je venovaná riešeniu *problematiky násillia na ženách*, ku ktorej bol prijatý už tretí *Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násillia na ženách na roky 2014 - 2019*. Rovnosť mužov a žien má prominentné postavenie aj pri príprave nového programového obdobia 2014 - 2020 pre čerpanie európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF), je považovaná za jeden z troch horizontálnych princípov, ktoré musia byť pri implementácii projektov dodržiavané. Napriek spomínanej formálnej rovnosti a prijatým strategickým a koncepcným materiálom je nutné skonštatovať, že nerovnosti v postavení žien a mužov pretrvávajú takmer vo všetkých oblastiach súkromného a verejného života. Slovenská republika je zmluvnou stranou záväzných medzinárodných dohovorov, akým sú: *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (1979, New York, OSN, Dohovor CEDAW) a *Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (1999). Cieľom *Dohovoru CEDAW* je odstrániť všetky formy diskriminácie žien, preto upravuje povinnosti, ktoré na ochranu žien pred diskrimináciou musia štáty urobiť. V tomto dokumente sa v čl.5 od štátov požaduje, aby prijali opatrenia na zmenu spoločenských a kultúrnych vzorov správania sa mužov a žien s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov, ktoré sú založené na myšlienke podradenosti alebo nadradenosti jedného z pohlaví.

Implementáciou rodového hľadiska do oblastí obrany a bezpečnosti, hlavne do zahraničných operácií medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len MKM) sa dlhodobo zaoberajú medzinárodné inštitúcie - OSN a NATO.

Rodovú problematiku v rámci aliancie zastrešuje Výbor NATO pre rodové hľadisko a jeho existencia zároveň potvrdzuje, že komplementárne schopnosti

mužských a ženských pracovníkov pokladajú tieto organizácie za nevyhnutné pre účinnosť operácií. NATO a jeho partneri sa zaviazali odstrániť prekážky účasti žien v oblasti prevencie, riadenia a riešenia konfliktov, budovania mieru a na zníženie rizika konfliktu v súvislosti s rodovým násilím. Spojenci a partneri v Rade euroatlantického partnerstva (EAPC) NATO zahájili prácu v tejto oblasti v roku 2007 s prijatím konkrétnych politík na podporu vykonávania Rezolúcie 1325. Za uplynulé roky, boli aktualizované súvisiace akčné plány a posilnila sa spolupráca s partnerskými krajinami z celého sveta. Na summite v roku 2014 vo Wales, vodcovia aliancie uznali, že integrácia hľadísk rodovej rovnosti má svoje nezastupiteľné miesto vo všetkých troch základných úlohách NATO (t.j. kolektívnej obrany, krízového riadenia a kooperatívnej bezpečnosti) a prispeje k tomu aby NATO bolo vnímané ako organizácia, ktorá je modernejšia, pripravenejšia a rodovo citlivejšia. NATO považuje rodový princíp ako hlavný predpoklad spolupráce nielen s OSN a ďalšími organizáciami ale aj s občianskou spoločnosťou.

Výbor NATO pre rodové hľadisko vypracoval tiež *Smernicu BI-SCD 40-1 o integrácii rezolúcie BR OSN 1325 a rodového hľadiska vo velení NATO* a nadväzujúce dokumenty. Cieľom týchto smerníc je poskytnúť odporúčania štátom NATO a orgánom NATO na identifikáciu problémov rodovej rovnosti a integráciu rodového hľadiska do všetkých aspektov operácií NATO. Smernice zohľadňujú rôzne potreby všetkých zamestnancov rovnako, čo im umožňuje plne sa podieľať na upevňovaní mieru a rekonštrukcii konfliktom poškodených oblastí. Smernice sa zameriavajú na odporúčania integrovať rodové hľadisko do troch hlavných oblastí: operačného plánovania a operácií, prípravy a výcviku a hodnotenia.

Vojenská medzinárodná organizácia NATO vypracováva a v dvojročných cykloch aktualizuje *Plán pre implementáciu politiky NATO v oblasti ženy, mier a bezpečnosť*, ktorý bol v roku 2014 schválený aj Slovenskou republikou. Dokument 6. mája 2014 pod číslom PPC(EAPC)N(2014)0010 parafoval minister zahraničných vecí a európskych záležitostí a podpredseda vlády SR. Z plánu vyplýva napríklad záväzok zaviesť inštitút „rodového poradcu“ do ozbrojených síl, prijať vojenské smernice pre prevenciu a reakciu na konflikty súvisiace so sexuálnym a rodovým násilím a ich integrácia do plánovania operačných procesov. Na tieto dokumenty nadväzujú ďalšie medzinárodné právne predpisy a politické záväzky, ku ktorým sa Slovenská republika prihlásila, a ktoré sú pre ňu záväzné.

3. Uplatňovanie rodového hľadiska v Ozbrojených silách slovenskej republiky

Uplatňovanie rodového hľadiska bude vyžadovať procedurálne zmeny pri tvorbe a realizácii politík, novú organizačnú kultúru a spoluprácu aktérov na všetkých úrovniach. Bez príslušnej spoločenskej podpory by však politiky rodovej rovnosti mohli vyústiť iba do vzniku nefunkčného byrokratického mechanizmu. Nerovnaké zaobchádzanie nielenže narušuje jednu zo základných zásad Európskej únie, ale je aj obmedzujúcim faktorom pre hospodársky rast, prosperitu a trvalo udržateľný ekonomický, spoločenský a environmentálny vývoj.

Rodová rovnosť a rozmanitosť, ako aj snahy o prácu s diverzitou boli začlenené do politiky a praxe NATO od roku 2002 s cieľom riešiť otázky nerovnováhy pohlavia, veku a národného zastúpenia v NATO. Z tohto dôvodu prijala organizácia NATO *politiku presadzovania rodového hľadiska*, a zvyšovanie spolupráce s civilným obyvateľstvom, integrácie rodového hľadiska a primeranejšej ochrany žien, dievčat a chlapcov počas ozbrojeného konfliktu. Stanovuje sa stratégia na rozpoznanie potreby chrániť celú spoločnosť, ale najmä sa ňou zdôrazňujú špecifické problémy týkajúce sa bezpečnosti, rizík a skúseností žien, dievčat a chlapcov. (BI.SC Directive 40-1 integrating UNSCR 1325 and gender perspectives in the NATO command structure including measures for protection during armed conflict (2009).) Táto stratégia by sa mala využívať pri navrhovaní, implementácii, monitorovaní a vyhodnocovaní všetkých politík a programov. V tejto stratégii je NATO vymedzené ako organizácia, ktorá presadzuje rovnosť príležitostí a zaväzuje vážiť si každého jednotlivca. Pretože sa organizácie menia v súlade s vyvíjajúcimi sa politickými požiadavkami a úlohami vznikla potreba, aby NATO zároveň *diverzifikovalo kvalifikáciu a odbornú spôsobilosť zamestnancov*.

Kľúčom k vyvolaniu trvalých štrukturálnych zmien je premena organizácie. Prvý akčný plán, ktorý zahŕňa obdobie rokov 2007 – 2010, určil tri nasledujúce ciele: vytvoriť a udržiavať rámec NATO v oblasti rozmanitosti a politiky rodovej rovnosti; zlepšiť pracovné prostredie NATO a napokon zlepšiť imidž NATO ako zamestnávateľa – možnosť voľby. Pre každý z týchto cieľov, boli stanovené ročné ciele a je sledovaný vývoj pokroku každý rok. Budúci akčný plán by sa mal usilovať o flexibilné formy práce a o väčšie úsilie čo najviac získať zo začlenenia perspektívy rozmanitosti. Rozmanitosť možno merať v číslach, ale nemala by obmedziť snahy o dosiahnutie vyrovnaných štatistík. Presnejšie

povedané, cieľom by bolo zahrnutie hlavného prúdu, čo v praxi znamená, že sa vyvinie úsilie, aby bolo zabezpečené, že rôznorodá pracovná sila bude dobre spolupracovať.

Osvojenie si princípu rovnosti príležitostí v organizáciách je demonštrovaním moderného a zodpovedného postupu voči spoločnosti a rodine, ktorý je založený na zásade rovnakého zaobchádzania. Uplatňovanie rodového hľadiska znamená v praxi tzn. aj v Ozbrojených silách slovenskej republiky reorganizáciu, zlepšenie, rozvoj a vyhodnocovanie spoločenských procesov takým spôsobom, ktorý včleňuje rodovú rovnosť do všetkých opatrení v spoločnosti na jej všetkých úrovniach a pozíciách.

Uplatňovanie rodového hľadiska v Ozbrojených silách SR a pracovno-právne podmienky profesionálnych vojakov rezortu obrany upravuje predovšetkým Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon č. 281/2015 Z. z., tiež Sekcia ľudských zdrojov, MO SR, CZIRÁK P., 2017a.) Pri tvorbe tohto zákona sa vychádzalo aj zo Zákonníka práce a Antidiskriminačného zákona, ktoré regulujú oblasť boja proti diskriminácii vrátane rodovej diskriminácie v pracovno-právnej rovine. Zákon č. 281/2015 Z. z. síce obsahuje niektoré obmedzenia z hľadiska rodovej rovnosti, vyplýva to však zo špecifik vojenskej služby a z iných faktorov ovplyvňujúcich zabezpečenie výkonu štátnej služby profesionálnych vojakov. Zákon č. 281/2015 Z. z. upravuje základné pracovno-právne vzťahy tak, aby boli diskriminačne neutrálné. Legislatíva vo všeobecnosti však nemá ambíciu dynamicky riešiť problémy, ktoré môžu nastať pri jej uplatňovaní.

Východiskovým dokumentom na riešenie otázok rodovej rovnosti v rezorte obrany je *Plán rodovej rovnosti rezortu MO SR* č.p.: SEL'UZ-27-12/2013-OdSP, schválený ministrom obrany SR 27. 9. 2013. Rezortný plán bol v roku 2015 aktualizovaný schválením informačnej správy č. SEL'UZ-35-3/2015-OdSP 8.4. 2015 ministrom obrany o nové úlohy vyplývajúce z prijatia Celoštátnej stratégie rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019 a nadväzujúceho akčného plánu. Rezortný plán obsahuje základné ciele a úlohy rezortu obrany v oblasti rodovej rovnosti a je zameraný na zisťovanie a elimináciu rodovej diskriminácie v rezorte. Reflektuje špecifiká rezortu obrany, ktoré sa zakladajú na jeho prevažne maskulínnom charaktere, a ktoré vyplývajú z úloh ministerstva obrany, ako aj zo záväzkov z členstva SR v NATO. Rezortný plán vo veľkej miere napĺňa ideový zámer schválenej *Celoštátnej stratégie rodovej rovnosti* a na ňu nadväzujúci *Akčný plán rodovej rovnosti na roky 2014 – 2019*,

dokumenty boli prijaté uznesením Vlády Slovenskej republiky č. 574 z 20. novembra 2014.

Ciele celoštátnej stratégie a akčného plánu vychádzajú z myšlienky, že dosiahnutie rodovej rovnosti nie je možné, pokiaľ v určitých oblastiach existujú obmedzenia v uplatňovaní ľudských práv žien, resp. mužov.

Tieto strategické dokumenty vychádzajú z poznatkov, že rodové nerovnosti v pracovnom procese spôsobuje na Slovensku niekoľko navzájom sa ovplyvňujúcich faktorov, ku ktorým patria: tradičné rozdelenie rodových rolí, nízka znalosť svojich práv a agendy rodovej rovnosti, nedostatok vyrovnávacích opatrení a napokon tiež nedostatok služieb k lepšiemu zosúladeniu rodinného a pracovného života. Rezortný plán poukázal na to, že oblasti uplatňovania rodovej rovnosti nie sú zásadné systémové nedostatky, avšak vo svojej analytickej časti skonštatoval možnú existenciu potenciálnych rizík pre profesionálne vojačky, ktoré môžu mať negatívny vplyv na ich služobnú kariéru, resp. môžu byť pre ženy v ozbrojených silách zdrojom rodovej diskriminácie. Existujú teda niektoré riziká a bariéry, ktoré si vyžadujú zvýšenú pozornosť a prijatie efektívnych riešení a opatrení. Tieto riziká pramenia najmä z plnenia špecifických úloh rezortu obrany a k identifikovaným rizikám a bariéram patria najmä riziko rodovej diskriminácie na pracovisku a pri výkone služby v zahraničných operáciách.

V Ozbrojených silách slovenskej republiky je objektívne menší podiel zamestnaných žien, s čím súvisí aj ich *nerovnomerné zastúpenie v horizontálnej a vertikálnej štruktúre rezortu obrany*. Personálny úrad OS SR Liptovský Mikuláš. 2020. Štatistická ročenka personálu OS SR 2019. Tento nerovnomerný stav však nie je výsledkom iba rodovej diskriminácie, ale aj tradičného maskulínneho usporiadania organizácie Zároveň môžeme poukázať na *narastajúcu feminizáciu ozbrojených síl*, nielen v OS SR - čo nie je samozrejme potrebné ako samotný fakt vnímať negatívne. Na takýto jav je však potrebné pripraviť sa v rámci organizačnej kultúry a štruktúry vojenskej organizácie. Nárast počtu profesionálnych vojačiek v OS SR bol k 31. 12. 2018 v hodnotnej kategórii dôstojníkov. V najnižších dôstojníckych hodnostiach tvorili ženy v hodnosti poručík 27%, nadporučík 30% a kapitán 14%. V hodnosti vojak 2. stupňa je 14% žien a v hodnosti rotný 16% žien. V súčasnosti v Ozbrojených silách Slovenskej republiky pracuje 12 705 profesionálnych vojakov, z toho 1519 ženských kolegyň. V roku 2017 sme nemali obsadené miesto plukovníčky, v nasledujúcom roku pribudla jedna, no a v roku 2019 boli dve. Najviac žien bolo v hodnostiach vojak 2. stupňa, rotný a nadporučík.

Narastajúcu popularitu vojenského povolania medzi ženami dokumentuje aj súčasná situácia na AOS kde z celkového počtu kadetov tvorí v súčasnosti 24% žien. Minuloročné štatistiky posilnili uchádzači o štúdium na Leteckej fakulte v Košiciach či Fakulte vojenského zdravotníctva v Hradci Králové. V roku 2016 sa na AOS hlásilo 492 uchádzačov, no a v roku 2019 klesol tento záujem na číslo 415.

Do profesionálnej štátnej služby bolo prijatých 112 uchádzačov, z toho 16 dievčat. (Personálny úrad OS SR Liptovský Mikuláš. 2020. Štatistická ročenka personálu OS SR 2019)

V menšej miere ide o negatívnu diskrimináciu, ktorú je vidieť predovšetkým v postojoch a v myslení ich kolegov a tiež veliteľov. Možno ju vyjadriť slovami: ženy nie sú schopné zastávať rovnaké funkcie ako muži. Negatívna diskriminácia vyúsťuje zväčša do pozitívnej diskriminácie, ktorá sa prejavuje tým, že ženy sú poverované ľahšími úlohami, nezúčastňujú sa tak často cvičení v poľných podmienkach a sú skôr povýšené do nižších poddôstojníckych či dôstojníckych hodností ako muži, aby mohli zastávať funkcie s väčším podielom duševnej ako fyzickej práce. Pozitívna diskriminácia je ešte umocňovaná nižšími nárokmi na fyzickú pripravenosť žien, aj keď zastávajú rovnako náročnú pozíciu.

Špecifická starostlivosť o ženy v podmienkach rezortu obrany vychádzajú z konštatovania, že zákon Zákon č. 281/2015 Z. z nekladie zásadné diskriminačné prvky pre výkon štátnej služby profesionálnych vojakov pri uplatňovaní zásad rodovej rovnosti. V súčasnej dobe sú vo vzťahu k profesionálnym vojačkám, ako upozorňujú výskumy realizované Katedrou spoločenských vied Akadémie ozbrojených síl a Sekcie ľudských zdrojov Ministerstva obrany - **Martinská, Čukan, Czirák** (2017) sú však badateľné obe formy ich diskriminácie-pozitívna a aj negatívna. *Negatívna diskriminácia* je otázkou skôr tradičného postoja, systémovým javom v OS SR je skôr *pozitívna diskriminácia*, ktorá sa začína už stanovením iných kritérií na vstup do OS SR pre ženy a iných kritérií pre mužov. V menšej miere ide o negatívnu diskrimináciu, ktorú je vidieť predovšetkým v postojoch a v myslení ich kolegov a tiež veliteľov. Možno ju vyjadriť slovami: ženy nie sú schopné zastávať rovnaké funkcie ako muži. Negatívna diskriminácia vyúsťuje zväčša do pozitívnej diskriminácie, ktorá sa prejavuje tým, že ženy sú poverované ľahšími úlohami, nezúčastňujú sa tak často cvičení v poľných podmienkach a sú skôr povýšené do nižších poddôstojníckych či dôstojníckych hodností ako muži, aby mohli zastávať funkcie s väčším podielom duševnej ako fyzickej práce.

Pozitívna diskriminácia je ešte umocňovaná nižšími nárokmi na fyzickú pripravenosť žien, aj keď zastávajú rovnako náročnú pozíciu. Súčasná akceptácia takto fungujúceho modelu OS SR z hľadiska rodovej problematiky je možná, ako upozorňuje **Berky** (2016), len preto, že mierový model OS SR a zatiaľ prevládajúca nízka intenzita bojového výcviku neprinútila všetkých aktérov hodnotiť postavenie žien v OS SR z hľadiska ich bojového použitia.

V takom prípade by sa totiž naplno prejavili všetky problémy nevyrovnaného postavenia žien v OS SR spôsobeného pozitívnou diskrimináciou, ktoré by OS SR spôsobili pri plnení bojových úloh nemalé problémy. Odlíšnosti v zákone sú voči *tehotným profesionálnym vojačkám a otázkam*, ktoré sú spojené s materstvom žien – profesionálnych vojačiek. Ide o výkon štátnej služby v noci a o výkon štátnej služby nadčas, dotýkajú sa aj vysielania vojačiek – matiek na vojenské cvičenia, do služobnej pohotovosti, ich vysielania na služobnú cestu alebo premiestnenia do iného miesta výkonu štátnej služby. Odlíšnosti sú pre tieto ženy – vojačky aj pri vyvedení vojsk do vojenského priestoru, kam môžu byť vyvedené len s ich písomným súhlasom. Ich písomný súhlas sa vyžaduje aj pri rozvrhnutí služobného času v týždni nerovnomerne. Veliteľ je povinný prijať opatrenia na zabezpečenie dočasného prispôbenia pracovných podmienok počas tehotenstva. To platí rovnako o matke do konca deviateho mesiaca po pôrode. Vedúci služobného úradu preruší tehotnej profesionálnej vojačke výkon funkcie, ak činnosti vyplývajúce z funkcie sú tehotným profesionálnym vojačkám zakázané, alebo ktoré podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo, ak ju nemožno ustanoviť do inej vhodnej funkcie, to platí rovnako o matke do konca deviateho mesiaca po pôrode a o dočiarkej profesionálnej vojačke. Profesionálna vojačka má nárok na vyrovnávaciu dávku, ak je počas tehotenstva, alebo ak je počas materstva do konca deviateho mesiaca po pôrode prevedená na výkon inej služby a inej funkcie alebo je ustanovená do inej vhodnej funkcie pretože činnosť, ktorú predtým vykonávala, je zakázaná tehotným ženám, alebo pretože podľa lekárskeho posudku ohrozuje jej tehotenstvo a že pri výkone služby, na ktorú je prevedená, dosahuje bez svojho zavinenia nižší služobný plat ako pri výkone služby, ktorú vykonávala pred prevedením.

Z pohľadu prístupu k riešeniu potenciálnych rizík pre služobnú kariéru profesionálnych vojačiek, rezortný plán reflektuje celostný prístup k tejto problematike v zmysle formulácie úloh, ktoré rezortu obrany umožňujú prejsť od zmapovania aktuálneho stavu k formulácii vývojových tendencií zastúpenia žien v ozbrojených silách v horizontálnej i vertikálnej rovine na základe údajov

získaných z rezortných databáz a z výskumov. Tieto informácie tak pomôžu prijatiu efektívnych opatrení a nastaveniu parametrov služobnej kariéry profesionálnych vojakov a vojačiek. Cieľom samozrejme nie je umelé vytváranie kvót pre ženy na „optimalizáciu“ miery ich zastúpenia v ozbrojených silách, ale vytvorenie transparentného prostredia, ktoré bude v maximálnej miere limitovať diskriminačné prvky v služobnej kariére a tvorbu podporných projektov na elimináciu diskriminácie.

Záver

Rodová rovnosť predstavuje v súčasnosti nielen trend, ale aj jeden zo základných pilierov medzinárodného krízového manažmentu, ktorý sa zaoberá vplyvom vojen na ženy a rovnocennou participáciou žien a mužov pri riešení konfliktov a trvalo udržateľného mieru. Trendy v sociálnych a bezpečnostných štúdiách využívajú rodovú optiku pri novej analýze súčasného medzinárodného prostredia. Úsilie posunúť ľudsko-právnu problematiku od expertného zaoberania sa ľudskými právami k ich širokej implementácii v živote a vedomí ľudí je aktuálnym problémom ľudsko-právnych inštitúcií. Napriek týmto opatreniam sa medzinárodné právo ešte stále javí ako málo účinný nástroj ochrany ľudských práv žien a plnenie cieľov sa mení v závislosti od krajiny. Posilňovanie rodovo citlivého prístupu v medzinárodnom krízovom manažmente je akceptáciou odporúčaní Rezolúcie bezpečnostnej rady OSN a integráciou rodového hľadiska do veliteľskej štruktúry NATO. Zaviesť rodovú perspektívu a používať ukazovatele presadzovania rodovej rovnosti pri hodnotení všetkých nových projektov a programov vyplýva z medzinárodných záväzkov aj pre Slovenskú republiku a je v súčasnosti kľúčové aj pre organizáciu, akou sú OS SR. Pokladáme za potrebné zvýšiť vzdelávacie a osvetové aktivity v tejto oblasti, vyškoliť väčší počet rodových expertov a expertiek v politickej a legislatívnej oblasti, ktorí by sa špecializovali na oblasť medzinárodných vzťahov a zároveň rozpracovávali bezpečnostné štúdie z aj rodovej perspektívy.

Literatúra:

ACUNA, T. F. 2004. The Rome Statute's Sexual Related Crimes: An Appraisal Under the Light of International Humanitarian Law. In *Revista IIDH* [online]. 2004, vol. 39, s. 169-202. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete:

- <http://historico.juridicas.unam.mx/publica/librev/rev/iidh/cont/39/pr/pr7.pdf>
AKČNÝ PLÁN RODOVEJ ROVNOSTI 2014-2019. 2014 [online] 16. s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: http://diskriminacia.sk/wp/wpcontent/uploads/Akcny_plan_RR_final_w.pdf
- ASKIN, K. 1999. *Women and International Humanitarian Law. Women's Human Rights: A Reference Guide*. In :ASKIN, K., KOENIG, D. eds. *Women and International Law*. New York : Transnational Publishers, s. 41 – 87. ISBN 9781571050946. DOI:10.1163/9789004478824
- Agenda 2030[online] [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <https://www.mirri.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html>
- Antidiskriminačný zákon. [cit. 2017-05-28]. Dostupné na internete <<http://www.gender.gov.sk/diskriminacia/dokumenty/slovensko/antidiskriminacny-zakon/>> tiež <http://www.gender.gov.sk/diskriminacia> In: Agentúra EÚ pre základné práva: *Príručka o európskom antidiskriminačnom práve* [cit. 2017-05-28]. Dostupné na internete:<<http://www.gender.gov.sk/diskriminacia/diskriminacia/pojmy/nepriama-diskriminacia/>>
- BAČOVÁ, V. 2005. *Ako sa vytvára ženskosť (spojenie moci a sebadefinovania)*. In: CVIKOVÁ,
- BAHNA, M.- ČAMBÁLIKOVÁ, M. - LENGYELOVÁ, T. 2006. *Slovensko na ceste k rodovej rovnosti*. Bratislava: ERPA, Sociologický ústav SAV. ISBN 8085544415. BAROŠOVÁ, M., PERICHTOVÁ, B. 2007. *Rodová rovnosť vo svete práce*. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/texty/File/bulletin/Bulletin_05_07.pdf>
- BAROŠOVÁ, M.: *Rodový mzdový rozdiel na trhu práce*, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2009. Dostupné na internete (24.4.2017): <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/prezentacie/Barosova/Rodovy_mzdovy_rozdiel.pdf>
- BI.SC DIRECTIVE 40-1 INTEGRATING UNSCR 1325 AND GENDER PERSPECTIVES IN THE NATO COMMAND STRUCTURE INCLUDING MEASURES FOR PROTECTION DURING ARMED CONFLICT (2009) [online] 16. s. [cit. 2016-04-26] http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_04/20150414_20120808_NU_Bi-SCD_40-11.pdf.
- BARANOWSKA, A. 2015. Wplyw służby poza granicami kraju na jakość życia rodziny wojskowej –casus polski. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie . Súčasný stav a možný vývoj rodiny profesionálneho vojaka*.

- AOS L. Mikuláš 2015. ISBN 978-80-8040-499-4. s. 39 - 54.
- BREWOO, S. 2013. *Taking up a Place at the Table: Analyzing the Importance of UNSCR 2212 for the Women, Peace and Security Agenda*. Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre. Policy Brief 5/2013 [online]. 2013, 5 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<http://www.kaiptc.org/Publications/Policy-Briefs/Policy-Briefs/KAIPTC-Policy-Brief-5---Importance-of-UNSCR-2122-f.aspx>>
- BREWSTER, C.- BOURNOIS, F. 1991. *A European Perspective*. In: *Personel Review*, Vol. 20 No 6. BRISCOE, D., SCHULER, R., I. TARIQUE, 2012. *International Human Resource Management. Policies and Practices for multinational Enterprises*. New York, 10017: Routledge Edition. ISBN-13: 978-0415884761. DOI:10.1108/EUM00000000000800
- CAMPBELL, D. A. 1993. *Women in Combat*. The World War II experience in the United States, Great Britain, Germany and the Soviet Union. In *The Journal of Military History*, Vol. 57, No. 2, s. 301 – 323. ISSN 0885-5668.
- CARREIRAS, H. - KUMMEL, G. 2008. *Women in the Military and Armed Conflicts*. VS Verlag, 240 s. ISBN 978-3-531-15834-1.
- CARREIRAS, H. 1999. *The Role of Women in the Armed Forces of NATO Countries: Military Constraints and Professional Identities*. In *Minerva: Quarterly Report on Women and the Military*. 17 (3 - 4), s. 46 – 57.
- CARREIRAS, H. 2006. *Gender and the Military: Women in Armed Forces of Western Democracies*. New York: Routledge, 288 s. ISBN 978-0-203-96903-8.
- CASSIN-SCOTT, J. 2007. *Ženy ve válce 1939-1945*. 1. vydanie. Brno: Computer Press, a.s. s. 3. ISBN 978-80-251-1790-3.
- COLLINS, A. 2006. *Contemporary security studies*. Oxford university .Press Printed in Great Britain. s.75-89. ISBN 0-19-928469-5.
- CONNELL, R. 2009. *Gender in World Perspective. Second Edition*. Cambridge : Polity Press, 180 s. ISBN 978-0-7456-4568-1.
- CORNING, P. A. 2001. *Fulfilling von Bertalanffy's Vision: The Synergism Hypothesis as a General Theory of Biological and Social Systems*, ISCS.
- CVIKOVÁ, J.- JURÁŇOVÁ, J. 2002. *Hlasy žien*. Bratislava : Aspekt, 1. vyd., 2002. 476 s. brož., str.106. ISBN-10: 80-85549-30-1.
- CZIRÁK P., 2015a. *Rodová rovnosť v rezorte*. In OBRANA 1/2015. ISSN 1336-1910. S. 36-37.
- CZIRÁK P., 2015c. *Ženy vo vojenských operáciách*. In OBRANA 3/2015. ISSN 1336-1910. S. 36-37.

- CZIRÁK P., 2017a. *Ľudské práva a ich uplatňovanie v ozbrojených silách*. In Vojenská OSVETA 2.časť 2017. ISBN 978-80-89609-15-4. s. 45 - 63.
- CZIRÁK, P.- ČUKAN, K. et al., 2014b. *Rodová rovnosť v rezorte obrany*. Záverečná správa zo sociologického prieskumu realizovaného od októbra – decembra 2014. Bratislava: MO SR, 2014. Interný dokument.
- CZIRÁK, P.- ČUKAN, K. et al., 2015b. *Kvalita života profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky - Teoreticko – empirická štúdia*. Bratislava: MO SR, 2015. Interný dokument.
- CZIRÁK, P.- ČUKAN, K. et al.2015a. *Rodová rovnosť v ozbrojených silách Slovenskej republiky*. Záverečná správa zo sociologického prieskumu realizovaného od marca – apríla 2015. Bratislava: MO SR, 2015. Interný dokument.
- ČECH, Ľ., *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*. Obrana a stratégie (Defence & Strategy) ISSN 1214-6463 (print) and ISSN 1802-7199 (on-line) DOI:10.3849/1802-7199.12.2012.01.083-084
- Deklarácia na ochranu žien a detí v stave núdze a v ozbrojenom konflikte. 1974. [online] 2 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/protectionwomen.pdf>
- DE VILBISS, M. C. 1990. *Women and Military Service: A History, Analysis, and Overview of Key Issues*, Maxwell Air Force Base, Ala.: Air University Press. ISBN 9781234187101.
- Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, 1979 [online]. 12 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/CEDAW_1979.pdf
- ELSHTAIN, J. B. 2009. Woman, the State, and War. In *International Relations*, vol. 23, issue 2, s. 289 – 303. DOI: 10.1177/0047117809104640.
- GARDAM, J. 1998. Women, Human Rights and International Humanitarian Law. In *International Review of the Red Cross* [online]. 1998, no. 324 [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jgg4.htm>>
- GIDDENS, A.1989.*Sociology*.Cambridge: Polity.Polity Press, 6th Edition edition (13 Mar. 2009).Language: English. ISBN-10: 0745643582.
- GOETZ, A. M. – JENKINS, R. 2010. *Sexual Violence as a War Tactic - Security Council Resolution 1888: Next Steps*. In *UN Chronicle* [online]. 2010, vol. XLVII, no. 1. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<https://unchronicle.un.org/article/sexual-violence-war-tactic-security-council-resolution-1888-next-steps>>

- GRABOWSKA, M. Pekinská akčná platforma v kontexte globalizácie. In *ASPEKTin - feministický webzin*. ISSN 1225-8982. [online]. Uverejnené 10. mája 2011. cit: 9. januára 2017. Dostupné na internete: <http://www.aspekt.sk/aspekt_in.php?content=clanok&rubrika=25&IDclanok=662>.
- HÖFREITER, L. 2008. Teória a riešenie konfliktov. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-808040-347-8.
- <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/370?OpenDocument>
- Charta OSN [cit. 2017-02-01]. Dostupné na internete: <https://www.gender.gov.sk/dokumenty/dokumenty-osn/charta-osn/>
- JURČÁK a kol. 2020. *Teoretické prístupy k skúmaniu bezpečnosti*. Bratislava: MARTINUS, 134s. ISBN 9788074183584
- JURČÁK V. a kol. 2010. *Analýza bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb v priestore nasadenia ozbrojených síl v rámci operácií MKM*. Záverečná správa o riešení vedeckého projektu AGMO 8 „Analýza bezpečnostného prostredia, rizík a možnosti eliminácie hrozieb“. AOS Liptovský Mikuláš 60 s. Interný dokument.
- KAZANSKÝ, R. 2006. *Bezpečnostná politika - Teória konfliktov*. Banská Bystrica: FPV a MV UMB, 2006, 126 s. ISBN 978-80-557-0250-6.
- KORZENIOWSKI, L. F. 2009. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin, 2012. ISBN 978-83-7641-518-5.
- KRAJČÍKOVÁ, J. 2007. *Sociálny štát (2) - v treťom tisícoročí* [online]. E-polis.cz, [cit. 2017-02-01]. Dostupné na internete: ISSN 1801-1438.: <http://www.e-polis.cz/clanek/socialny-stat-2-v-tretom-tisicoroci.html>
- KREJČÍ, O. 2001. *Medzinárodná politika*. Praha: Ekopress. ISBN 80-8611-94-59.
- KRIŠTOFÍK, M. 2003. *Feminizmus v medzinárodných vzťahoch*. In: *Global Politics* internetový časopis pre medzinárodné vzťahy. Brno, SOCIETAS 2001, [online]. E-polis.cz, [cit. 2021-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.globalpolitics.cz/redakce>
- KUSÝ, M.: 1998. Problematika ľudských práv. In: *Politológia – vybrané kapitoly*. Univerzita Komenského, Bratislava s. 136–165. [online]. Dostupné na internete: www.europrofem.org
- LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 263 s. ISBN: 978-80-224-1284-1.
- MACIEJEWSKI, J. 2001. *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*.

- Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001. ISBN 83-229-2125-X.
- MACIEJEWSKI, J. 2012. *Grupy dyspozycyjne* (Analiza socjologiczna). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. 2012. s. 50 – 60. ISBN 978-83-229-3253-7.
- MARENČINOVÁ, V. 2015. Záruky ochrany žien v ozbrojených konfliktoch. In *Interpolis '15 - Zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. ISBN 978-80-557-1074-4, s. 245 - 249.
- MARENČINOVÁ, V. 2015. Ženy ako špecifická skupina v ozbrojených konfliktoch. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015, 6. medzinárodná vedecká konferencia, Zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika, 2015. ISBN 978-80-8040-515-1, s. 374 - 380.
- MARENČINOVÁ, V. 2016. Feministický prístup k skúmaniu vybraných bezpečnostných problémov. In: *Bezpečnostné fórum 2016*. Zborník vedeckých prác. I. zväzok. Banská Bystrica : Belianum, 2016. ISBN 978-80-557-1093-8, s. 351 - 356.
- MARTINSKÁ, M. – ČUKAN, K. – CZIRÁK P. , 2017. *Rodová rovnosť v ozbrojených silách* : vedecká monografia / - 1. vyd. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. 142 s. - ISBN 978-80-8040-556-4.
- MARTINSKÁ, M. 2008. Bezpečné multikultúrne prostredie In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov* [elektronický zdroj]: Zborník elektronických verzií príspevkov z medzinárodného vedecko-odborného seminára. 21. - 25. 01. 2008 Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, ISBN 978-80-8040-334-8.
- MARTINSKÁ, M. 2009. Sociálne pozície a roly žien v ozbrojených konfliktoch a udržiavaní bezpečnosti a mieru - Social positions and roles woman in military conflicts and achieving security and peace. In *Science & Military*. ISSN 1336-8885. Roč. 4, č. 1 s. 54 - 60.
- MARTINSKÁ, M. 2009. Premeny genderových rozdielov v kontexte multikultúrneho bezpečnostného prostredia. In: *Bezpečnosť a bezpečnostná veda* : zborník vedeckých a odborných prác: [medzinárodná vedecká konferencia : 7. - 8. 10. 2009, Liptovský Ján]. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. ISBN 978-80-8040-372-0. s.155 - 160.
- MARTINSKÁ, M. 2012. *Muži a ženy v Ozbrojených silách Slovenskej republiky*.

- In: Vojenská osveta 1/2012 : spoločenskovedné semináre 1. časť. - Liptovský Mikuláš : Personálny úrad, - ISBN 978-80-970322-7-2. - S. 82 - 97.
- MARTINSKÁ, M. 2014. Analýza premien v chápaní rodových stereotypov a mýtov o mužskom a ženskom násilí. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2014* [elektronický zdroj]: medzinárodná vedecko-odborná konferencia. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. ISBN 978-80-8040-487-1. CD-ROM, S. 378 - 390.
- MARTINSKÁ, M. 2014. Paradox rovnosti - feminizácia terorizmu v modernej vojne. In: *TAKTIKA 2014* [elektronický zdroj] : taktické činnosti jednotiek a úkolových uskupení v budúcich operáciách, jejich podpora a zabezpečení. Brno: Univerzita obrany, 2014. ISBN 978-80-7231-972-5. DVD-ROM. S. 103 - 111.
- MATIS, J. – HAMAJ, P. – MARTINSKÁ, M. 2008. *Sociológia armády : základy sociológie vojny a armády pre príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky* . 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika so sídlom v Liptovskom Mikuláši, 273 s. ISBN 978-80-8040-361-4.
- NATO - Topic: Gender balance and diversity in NATO [online]. 5 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_64099.htm.
- NEČAS, P. UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2010. 166 s. ISBN: 978-801-8040-401-7. Nobelova cena mieru 2018., [online] [cit. 2019-11-28] Dostupné na internete: <https://svet.sme.sk/c/20930093/nobelova-cena-mieru-2018-vyhlasenie-vitaza.html#ixzz5zlhYAh6B>
- OČENÁŠOVÁ, Z. – MURDZA, K. – VAJZER, L. – SABOLOVÁ, I. 2017. *Mapovanie postupov a postojov vyšetrovateľov policajného zboru v prípadoch násillia páchaného na ženách* . Bratislava : IVPR, ISBN 978-80-7138-152-5. 70 s.
- PIETRUCHOVÁ, O. – MESOCHORITISOVÁ, A. 2007. *Rodová rovnosť v organizácii – Stručná sprievodkyňa*. Bratislava : OKAT PLUS, 63 s. ISBN 9788088720126.
- Prvý dodatkový protokol o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov z 07.12.1978. [online] 63 s. [cit. 2016-11-28] Dostupné na internete: <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/470>

- Prvý dodatkový protokol o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov z 07.12.1978. Dostupné na internete: <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/470>
- PTÁČNÍKOVÁ, I. 2013. Bezpečnosť žien z perspektívy teórie feminizmu v medzinárodných vzťahoch: Sexuálny násilí ako účinná zbraň války. In *Obrana a stratégia*, 41-52. ISSN 1214-6463 (print) and ISSN 1802-7199 (on-line) DOI:10.3849/1802-7199.13.2013.02.041-052
- Rezolúcia BR OSN 1325. 2000 [online]. 4 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325\(2000\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000))
- Rezolúcia BR OSN 1820. 2008 [online]. 5 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820\(2008\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820(2008))
- Rezolúcia BR OSN 1889. 2009 [online]. 5 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889\(2009\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889(2009))
- Rezolúcia BR OSN 2106. 2013 [online]. 6 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106\(2013\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106(2013))
- Rezolúcia BR OSN 2242. 2015 [online] 7. s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2242\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2242(2015))
- RICHTER, J. 2014 *Východiskový materiál za oblasť rodovej rovnosti a práv žien k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike (schválené uznesením Výboru pre rodovú rovnosť č. 50 zo dňa 20. mája 2014)*. Bratislava : MO SR, 2014. Bez ISBN. Dostupné na internete: <https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-pre-rodovu-rovnost/>
- SOKOLOVÁ, V. 2004. *Současné trendy feministického myšlení*. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, s. 199 – 212, ISBN 80-903228-3-2, [cit. 2017-02-01]. Dostupné na internete: www.ffunipo.sk/kvdsp
- SPECIAL AGENTS: *The women of soe – the paris review*. [citované 2017-02-01]. Dostupné na internete: <https://www.theparisreview.org/blog/2012/05/21/special-agents-the-women-of-soe/>
- SPECKHARD, A. 2008. *The emergence of female suicide terrorists. Studies in conflict and terrorism*. Vol. 31.. Issue 11. s. 995-1023. DOI: 10.1080/10576100802408121

- SPECKHARD, A., AKHMEDOVA, K. 2006. *Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists*. s. 63 – 80. In: SCHWEITZER, Y.: *Female Suicide Bombers: Dying For Equality?* Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv University. 111 s. ISBN: 965-459-066. 2. tiež
- Správa Generálneho tajomníka OSN o sexuálnom násilí v čase konfliktu. 2015 [online]. 33 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/wps-sg_report_crsv_march_2015_0.pdf>
- Správa Generálneho tajomníka OSN o sexuálnom násilí v čase konfliktu. 2015 [online]. 33 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/wps-sg_report_crsv_march_2015_0.pdf>
- SVATKOVÁ, S. 2014. *Riadenie ľudských zdrojov v etape globalizácie. Reprodukce lidského kapitálu vzájemné vazby a souvislosti*. 24. –25. listopadu 2014. RELIK 2014. ISBN 978-80-555-0009-6. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<http://kdem.vse.cz/resources/relik14/sbornik/download/pdf/59-Svatkova-Slavka-paper.pdf>>
- SZAPUOVÁ, M. 2002: Epistemologická funkcia kategórie rodu a možnosti feministického výskumu. In: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých. Prešov : FF. s. 314. ISBN 80-8068-088-4.
- ŠKVRNDA, F. 2003. *Sociologická charakteristika medzinárodnej bezpečnosti*. In: *Sociológia* č. 5, roč. 35. s. 391 - 410. ISSN 0049-1225.
- TAYLOROVÁ, M. 2011. Rod a rozvoj. In: Gerard Mc Cann- Stephen Mc Closkey: *Kľúčové problémy rozvojových štúdií* .Od lokálneho ku globálnemu. Slovenské vydanie. Nadácia Pontis, Bratislava 2011. str. 127.
- TACHOU, SIPOWO, G. A. 2010. The Security Council on Women and War: Between Peacebuilding and Humanitarian Protection. In *International Review of the Red Cross* [online]. 2010, Vol. 92, No. 877, s. 197 – 219. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-877-tachou-sipowo.pdf>>
- Vláda schválila stratégiu a akčný plán rodovej rovnosti na roky 2014 – 2019 In ASPEKTin - feministický webzin. ISSN 1225-8982. Uverejnené 20/11/2014. Získané 08/09/2021 - 05:27. Dostupné na <http://aspekt.sk/content/aspektin/vlada-schvalila-strategiu-akcny-plan-rodovej-rovnosti-na-roky-2014-2019>

- VOLNER Š. 2005. *Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská*. Bratia Sabovci, s. r. o. Zvolen 2005. ISBN 80-89029-99-X. S. 7.
- WAIISOVÁ, Š. 2006. *Lidská bezpečnost - pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network*. In *Mezinárodní vztahy*, 41, 1, 58 - 73.
- WARD, J. 2013. *Violence against Women in Conflict, Post-Conflict and Emergency Settings*. UN Women [online]. 2013, 507 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<http://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1405612658.pdf>>
- Women, Peace and Security*. 2008. UN Information Service. Vienna. [online]. 2008, 4 s. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <http://www.unis.unvienna.org/pdf/women_peace_security_backgrounder_Oct08_e.pdf>
- Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov*
- Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon)*
- Zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov*
- Ženevská konvencia o ochrane civilných osôb počas vojny z 12.08.1949*. 1949. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <<https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/380>>
- Ženevská konvencia o ochrane civilných osôb počas vojny z 12.08.1949*. 1949. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/380>
- Ženevská konvencia o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z 12.08.1949*. 1949. [online]. [cit. 2016-11-28]. Dostupné na internete: <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/375?OpenDocument>